

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут економіки та менеджменту
Кафедра прикладної економіки

Паневник Владислав Олександрович

УДК: 334

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Бізнес-економіка

(назва освітньої програми)

051 - Економіка

(шифр і назва спеціальності)

В.О.Паневник

(підпис, ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник

к.е.н., доц. Бережницька У.Б.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

(підпис)

(дата)

У.Б. Бережницька

(ініціали та прізвище)

Рецензент

(підпис)

(дата)

(ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ – 2024

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
“ ____ ” _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Студенту _____ **Паневнику Владиславу Олександровичу**
(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема магістерської роботи Дослідження стану та перспектив розвитку підприємництва в Івано-Франківській області

затверджена наказом ректора університету від “ 15 ” 11 2023 р. № 664/7

2. Термін здачі студентом закінченої роботи “10” січня 2024 р.

3. Вихідні дані роботи: статистична та звітна інформація Управління статистики в Івано-Франківській області

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити):

Вступ

1. Теоретико-методичні основи дослідження підприємництва
2. Аналіз підприємницької діяльності в Івано-Франківській області
3. Шляхи та напрями розвитку підприємництва в Івано-Франківській області.

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

4. Перелік ілюстративного матеріалу

- 1. Мета і завдання магістерської роботи.*
- 2. Динаміка основних показників функціонування суб'єктів господарювання в Івано-Франківській області*
- 3. Динаміка реєстрації суб'єктів господарювання в Івано-Франківській області у 2022 р.*
- 4. Динаміка кількості діючих підприємств в Івано-Франківській області з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства*
- 5. Структурний розподіл підприємств в загальному обсязі реалізованої продукції в Івано-Франківській області*
- 6. Структура кількості суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2021 р.*
- 7. Структура обсягів реалізованої продукції суб'єктами підприємництва Івано-Франківської області за видами економічної діяльності у 2021 р.*
- 8. Кількісний розподіл прибутків та збитків, які одержали великі, середні та малі підприємства Івано-Франківської області*
- 9. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності за 2022 рік*
- 10. Основні напрями державної підтримки підприємництва*

6. Консультанти з роботи, із зазначенням розділів роботи, що стосуються їх

Розділ	Консультант	Підпис, дата	

7. Дата видачі завдання “__” _____ 20__ р.

Керівник _____
(підпис)

У.Б. Бережницька
(розшифровка підпису)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис)

В.О. Паневник
(розшифровка підпису)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер і назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів магістерської роботи	Примітка
Вступ	24.09.2023	Виконано
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА	14.10.2023	Виконано
АНАЛІЗ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	05.11.2023	Виконано
ШЛЯХИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	27.12.2023	Виконано
Висновки	05.01.2024	Виконано

Студент _____
(підпис)

В.О. Паневник
(розшифровка підпису)

Керівник роботи _____

(підпис)

У.Б. Бережницька
(розшифровка підпису)

Дата затвердження календарного плану “__14__” _____11_____ 2022 р.

РЕФЕРАТ

У роботі проведено дослідження стану та перспектив розвитку підприємництва в Івано-Франківській області.

Мета роботи – дослідження стану та перспектив розвитку підприємницької діяльності в Івано-Франківській області.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- дослідження сутнісних характеристик підприємництва;
- визначення правових основ регулювання підприємницької діяльності
- оцінка динаміки та структури суб'єктів підприємництва в Івано-Франківській області;
- оцінка підприємництва за видами економічної діяльності в Івано-Франківській області;
- аналіз фінансових результатів підприємств Івано-Франківської області
- обґрунтування напрямів та шляхів розвитку підприємництва в Івано-Франківській області.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку підприємницької діяльності регіону.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних рекомендацій щодо визначення перспективних напрямів функціонування та розвитку підприємництва регіону.

Практичне значення основних положень дослідження полягає в можливості їх використання для покращення стану та розвитку підприємництва в Івано-Франківській області.

В процесі проведення дослідження використано загально-наукові та спеціальні методи пізнання, методи комплексного аналізу, порівняння та узагальнення, рядів динаміки, табличний, графічний тощо.

Ключові слова: підприємництво, бізнес, підприємство, суб'єкт господарювання, мале підприємство, середнє підприємство, велике підприємство, підприємницька діяльність.

ABSTRACT

In the work, a study of the state and prospects for the development of entrepreneurship in the Ivano-Frankivsk region was carried out.

The purpose of the work is to study the state and prospects for the development of entrepreneurial activity in the Ivano-Frankivsk region.

Achieving the set goal involves solving the following tasks:

- research of essential characteristics of entrepreneurship;
- determination of the legal basis for the regulation of entrepreneurial activity
- assessment of the dynamics and structure of business entities in the Ivano-Frankivsk region;
- assessment of entrepreneurship by types of economic activity in Ivano-Frankivsk region;
- analysis of financial results of enterprises of Ivano-Frankivsk region
- justification of directions and ways of entrepreneurship development in Ivano-Frankivsk region.

The object of the study is the processes of development of entrepreneurial activity in the region.

The subject of the research is a set of theoretical, methodical and practical recommendations regarding the determination of promising directions for the functioning and development of entrepreneurship in the region.

The practical significance of the main provisions of the study lies in the possibility of using them to improve the state and development of entrepreneurship in the Ivano-Frankivsk region.

In the process of conducting the research, general scientific and special methods of cognition, methods of complex analysis, comparison and generalization, series of dynamics, tabular, graphic, etc. were used.

Keywords: entrepreneurship, business, enterprise, economic entity, small enterprise, medium enterprise, large enterprise, entrepreneurial activity.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	10
1.1. Сутність та значення підприємництва в сучасних умовах	10
1.2. Правове регулювання підприємницької діяльності: особливості в умовах воєнного стану	19
1.3. Методика аналізу розвитку підприємництва на регіональному рівні	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІВАНО- ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	36
2.1. Загальна характеристика підприємництва в Івано-Франківській області	36
2.2. Аналіз динаміки та структури суб'єктів підприємництва в Івано- Франківській області.....	42
2.3. Оцінка підприємництва в Івано-Франківській області за видами економічної діяльності.....	51
2.4. Оцінка фінансових результатів підприємств Івано-Франківської області.....	60
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	71
3.1. Основні проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Івано- Франківській області.....	71
3.2. ІТ-сектор як перспективний напрям розвитку підприємницької діяльності в Івано-Франківській області	80
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94
БІБЛІОГРАФІЧНА ДОВІДКА.....	100.
ДОДАТКИ.....	101

Змн.	Лист	№ докум.	Підпис	Дата	«Дослідження стану та перспектив розвитку підприємництва в Івано-Франківській області»	Літ.	Арк.	Акрушів	
Розроб.		Паневник В.О.						6	
Перевір.		Бережницька У.Б.							
Реценз.									6
Н. Контр.									ІФНТУНГ, ЕКМ-22-2
Затверд.		Бережницька У.Б.							

ВСТУП

В сучасних умовах Україна переживає небувалі потрясіння. Російсько-українська війна зумовила посилення проблемних питань в економіці держави: ріст витрат на забезпечення воєнних дій та оборони, непередбачувані фінансові і матеріальні втрати, постійні ризики, а також значні обмеження у сфері міжнародної торгівлі, що спричинило поступову дестабілізацію кожної із ланок системи та завдало сильного удару в тому числі і по результатах підприємницької діяльності.

Ефективне функціонування економіки та можливість протидіяти внутрішнім та зовнішнім викликам, розвиток в умовах невизначеності та значних ризиків можливий за наявності потужного підприємництва. Тому дедалі більшої актуальності набуває необхідність обґрунтування розвитку підприємництва, які потребують науково-практичного розв'язання.

Необхідно створити економічні умови для організації ефективної підприємницької діяльності, що сприятиме подальшому розвитку та тільки дозволить задовольнити потреби суспільства, забезпечити безпеку та процвітання регіонів і держави в цілому.

Проблеми розвитку підприємництва висвітлювали в своїх працях такі провідні зарубіжні науковці як А.Сміт, Р. Самуельсон, Ж. Б.Сей, А. Маршалл, Р.Кантільйон, П.Томпсон, Дж.Чен Л.М.Лахман, Й.Шумпетер, З.С. Варналій, І.В. Федулова, І.В. Корогод, О.В. Якушева, Н.В.Доброва, М,В,Гудза, О.О. Більовська, С.П. Дунда, М. Г.Ісаков, С,С,Палагуда, Г.Т.П'ятницька, Л.М.Мельник та інші.

Разом з тим, потребує подальшого вивчення питання перспектив відновлення та розвитку підприємництва на регіональному рівні.

Метою роботи є дослідження стану та перспектив розвитку підприємницької діяльності в Івано-Франківській області.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- дослідження сутнісних характеристик підприємництва;
- визначення правових основ регулювання підприємницької діяльності
- оцінка динаміки та структури суб'єктів підприємництва в Івано-Франківській області;
- оцінка підприємництва за видами економічної діяльності в Івано-Франківській області;
- аналіз фінансових результатів підприємств Івано-Франківської області
- обґрунтування напрямів та шляхів розвитку підприємництва в Івано-Франківській області.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку підприємницької діяльності регіону.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних рекомендацій щодо визначення перспективних напрямів функціонування та розвитку підприємництва регіону.

Практичне значення основних положень дослідження полягає в можливості їх використання для покращення стану та розвитку підприємництва в Івано-Франківській області.

В процесі проведення дослідження використано загально-наукові та спеціальні методи пізнання, методи комплексного аналізу, порівняння та узагальнення, рядів динаміки, табличний, графічний тощо.

Робота складається із трьох розділів, у яких розкрито теоретико-методичні основи дослідження підприємництва, правові основи регулювання та методика його оцінки. У другому розділі роботи проаналізовано сучасний стан підприємництва в Івано-Франківській області. У третьому розділі роботи визначені основні шляхи та напрями розвитку підприємництва.

Результати роботи представлені на міжнародній науково-практичній конференції «Економіка, облік, фінанси та право: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні та світі»», 12 січня 2024 р. м. Біла Церква.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

ПІДПРИЄМНИЦТВА

1.1. Сутність та значення підприємництва в сучасних умовах

Сучасний стан соціально-економічного розвитку передбачає необхідність трансформації умов ведення та розвитку підприємницької діяльності, яка є соціально-економічною основою та важливим фактором функціонування й розвитку національної економіки країни, забезпечення соціальної стабільності та добробуту населення. Світовий досвід доводить, що рівень розвитку підприємницької діяльності визначає темпи економічного зростання, структуру і якість валового внутрішнього продукту та є двигуном, який рухає економіку та суспільство більшості країн.

Термін «підприємництво» походить від французького слова “entrepreneur” («посередник»). Відповідно, дослідження цього поняття розпочалося з Франції. Першим автором, що описав підприємництво та зробив спробу з економічної точки зору розкрити його сенс, був Річард Кантільон[45], який приблизно у 1720-х роках ввів до лексики економістів це визначення. Він вважав, що підприємництвом є виробничо-господарська діяльність особливого змісту, якій притаманні елементи ризику. На думку Ж.Б. Сея підприємницька діяльність – це поєднання, комбінування трьох класичних факторів виробництва – землі, праці, капіталу [35]. А. Сміт [44] наголошував, що підприємництво в ринковій економіці є самоініційованою саморегульованою діяльністю, яка при наявності основних факторів виробництва виникає спонтанно. А. Маршалл зазначав, що підприємницька діяльність – це поєднання, комбінування чотирьох факторів виробництва – землі, праці, капіталу, організації. Сутність підприємництва – це пошук та вивчення нових можливостей, характеристика поведінки, а не вид діяльності. На думку П. Самуельсона [34] підприємництво пов’язане з новаторством, а сам

підприємець є сміливою людиною з оригінальним мисленням, яка добивається успішного впровадження нових ідей.

Згідно з Господарським кодексом України «підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність» [5].

Загалом підприємництво – це процес створення чогось нового, що має цінність. Цей процес поглинає час і сили, передбачає прийняття він фінансової, моральної та соціальної відповідальності та приносить грошовий прибуток і особисте задоволення досягнутим. При цьому ймовірність зазнати невдачі дуже велика – не буде попиту, надто сильною виявиться конкуренція або просто не вдасться заручитись необхідною фінансовою підтримкою.

Комісія Європейських Співтовариств у 2003 році надала таке визначення підприємництва: це мислення та процес створення та розвитку економічної діяльності шляхом поєднання ризику, творчості та/або інновацій з раціональним управлінням у рамках нової чи існуючої організації.

П'ятницька Г. Т., Лукашова Л. В. вважають, що підприємництво [26] - це специфічна (не тільки самостійна, ініціативна, систематична, що ведеться на власний ризик, а також інтерактивна) господарська діяльність суб'єктів господарювання (підприємців), спрямована на отримання та максимізацію прибутку підприємця(ів) за умови відсутності у цій діяльності завідомо свідомих дій, що шкодять забезпеченню загального суспільного добробуту.

Зауважимо, що у господарській практиці поняття «підприємництво» і «бізнес» часто ототожнюють. Бізнес – це сукупність відносин між усіма учасниками господарських відносин та ринкової економіки загалом (споживачі, наймані працівники тощо) щодо здійснення певного алгоритму дій, які

вміщують поняття заняття, власна справа, угода, договір, підприємництво, ділове життя, прибуток [40]. Законодавче визначення поняття «бізнес» в Україні відсутнє. Разом з тим, аналіз нормативно-правових актів дає змогу стверджувати, що на законодавчому рівні терміни «бізнес» та «підприємництво» вживаються як синоніми. Так, на виконання постанови Кабінету Міністрів України № 691 від 26.11.2014 р. [33] утворено Раду бізнес-омбудсмена з метою сприяння прозорості діяльності органів державної влади, суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, запобігання корупційним діянням та/або іншим порушенням законних інтересів суб'єктів підприємництва. Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р. № 4618-VI закріплюється державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу [32]. Розпорядженням Кабінету міністрів України від 04.12.2019 р. № 1413-р затверджено План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату, Плану дій щодо підвищення позиції України в рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу» (“Doing Business”) [30]. Постановою Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу»» від 13.04.2016 р. № 1090-VIII схвалено Рекомендації парламентських слухань на тему «Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу» [31].

У науковій літературі простежуються певні відмінності у трактуванні даних категорій. Разом з тим, поняття «бізнес» використовується для характеристики діяльності, метою якої є отримання прибутку. При цьому бізнес є ширшим поняттям, оскільки охоплює взаємини відносини між усіма суб'єктами ринкової економіки. Бізнес включає дії підприємців, споживачів, найманих працівників, а також державних структур. Це дає підставу для висновку, що поняття «бізнес» ширше за своєю природою, ніж поняття «підприємництво». Це, як стверджує Н. Добрава, зумовлено двома основними

обставинами. По-перше, бізнес охоплює більший спектр видів діяльності шляхом проведення як одноразових, так і постійних бізнес-операцій, при цьому підприємництво здійснюється тільки у видах діяльності, дозволених законодавством України. Підприємець – той, хто пройшов процедуру державної реєстрації відповідно до законодавства, набув певного статусу, має ліцензію (у разі потреби), сплачує податки, веде облік та документацію. По-друге, кількість учасників у бізнесі більша, ніж кількість офіційно зареєстрованих суб'єктів господарської діяльності. Тобто підприємництво є категорією бізнесу [9, с. 11–12]. Таким чином, бізнес – це більш широке поняття, ніж підприємництво, оскільки до бізнесу можна віднести здійснення разових комерційних угод у будь-якій сфері економічної діяльності, які спрямовані на отримання доходу (прибутку). Це дає підставу зробити висновок, що не будь-який бізнес є підприємництвом, але будь-яке підприємництво є бізнесом [20].

Отже, наукові підходи до визначення поняття «підприємництво» змінювались у відповідності до соціально-економічних умов та етапів розвитку суспільства, досягнень науково-технічного прогресу, політичних та соціальних пріоритетів. Завдяки цим змінам поступово сформувався перелік відмітних ознак, що є характерними для підприємництва. Це інноваційність, ризикованість, ефективне комбінування факторів виробництва, раціональність, динамізм, ініціативність, еволюційність, соціальна орієнтованість, систематичність, базування на ринкових принципах, спрямованість на досягнення позитивного економічного ефекту.

Розвиток підприємництва відбувався відповідно до еволюції суспільства, що знайшло відображення в основних теоріях підприємництва (рис 1.1).

Теоретичні засади підприємництва як цілісної концепції почали формуватися лише у XVII – XVIII . Тоді підприємництво розглядалось як вид господарської діяльності, яка не пов'язана безпосередньо з вкладенням капіталу, а спрямована на прийняття рішень в умовах невизначеності.

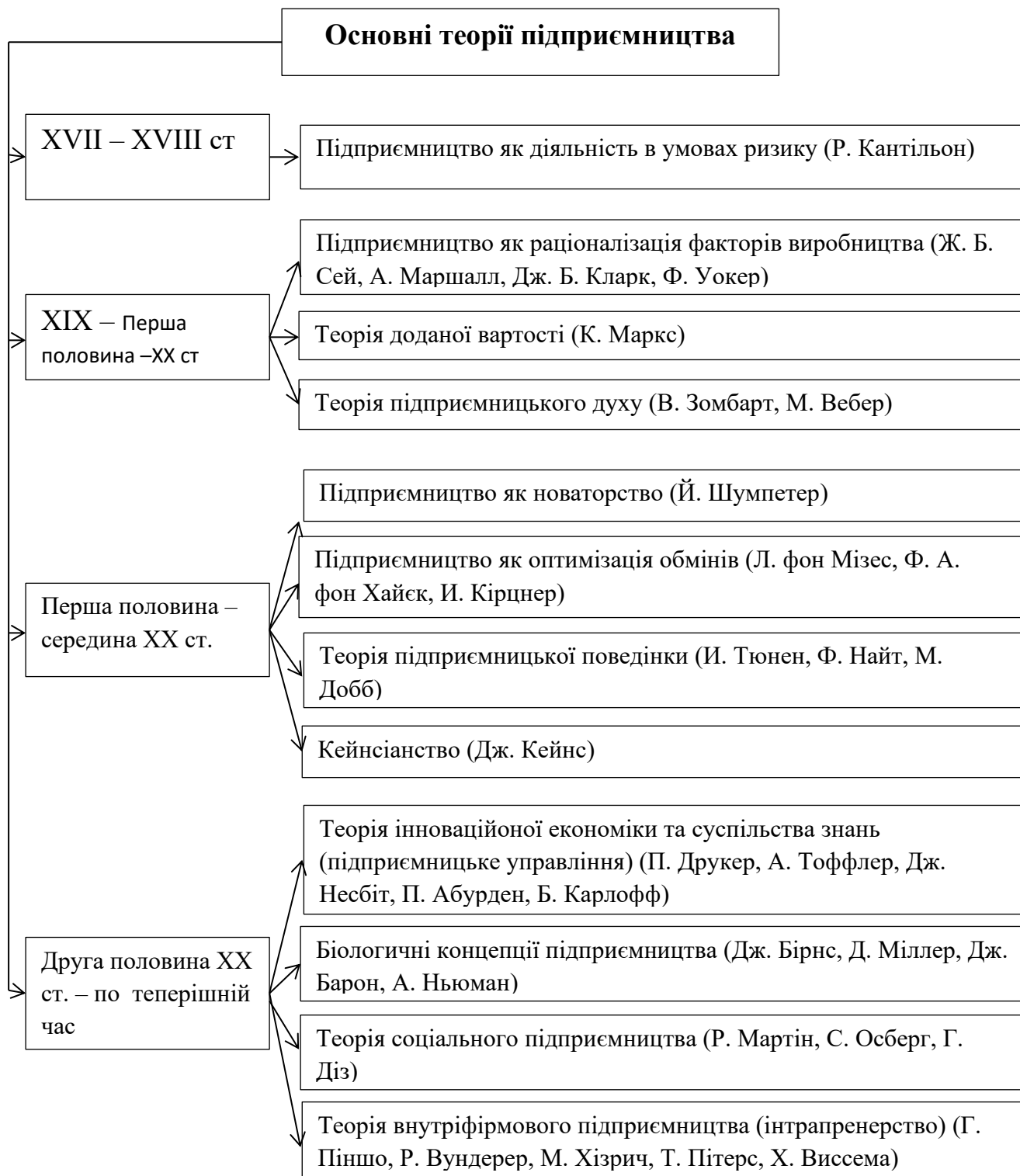

Рисунок 1.1. – Основні теорії підприємництва [22]

В XIX – першій половині – XX ст. підприємництво передбачає раціональну комбінацію факторів виробництва для отримання стабільного прибутку за рахунок виконання організаційної функції. Пов'язується з

використанням найманих робітників для власного збагачення на основі організації людей та здійснення загальної корисної справи.

Перша половина – середина ХХ ст. характеризувалася розвитком науко-технічного прогресу та зростаючими потребами населення, що зумовили активізацію підприємницької діяльності на основі впровадження інновацій. Відбувається поступове зміщення акцентів з пошуку нових факторів виробництва в напрямок розробки нових управлінських підходів та технологій. Відповідно до теорії підприємницької поведінки підприємництво розглядається як діяльність по прогнозуванню основних параметрів розвитку виробництва в умовах невизначеності та отримання вигод від реалізації цих прогнозів. При цьому Дж. Кейнс наголошує на необхідності державного регулювання підприємницької діяльності з метою вирішення проблем соціально-економічного розвитку. В другій половині ХХ ст. підприємницька діяльність не втрачає новаторського характеру та супроводжується впровадженням нових форм організації діяльності з поступовим посиленням спрямування на соціальні перетворення.

Таким чином, незважаючи на майже трьохсотрічний період становлення та розвитку теорій підприємництва, це питання залишається актуальним і далі переосмислюється та досліджується. Загалом у світовій практиці існує більше вісімдесяти теорій підприємництва, які зібрали та описали у своїй книзі Андре Лаплам та Сепідех Єганегі [47]. Зокрема біологічні, культурні, теорії відкриттів, економічні теорії підприємництва, етичні, фінансові, теорії менеджменту, психологічні та соціальні теорії. На сучасному етапі виникають центри дослідження підприємництва, серед яких основними є Центр підприємництва, малих і середніх підприємств, регіонів та міст Організації економічного співробітництва та розвитку, Міжгалузевий Центр досліджень з питань підприємницької історії, Шведський форум з підприємництва.

Сутність підприємництва розкривається через його функції (роль у суспільстві) – творчу, ресурсну, організаційну, мотиваційну, соціальну: □

- творча (інноваційна) функція полягає у впровадженні нових ідей та наукових розробок, реалізація яких пов'язана з господарським ризиком; □

- ресурсна функція передбачає, найефективніше використання задіяних в господарській діяльності ресурсів; □

- організаційна функція полягає у безпосередній організації господарської діяльності та зводиться до поєднання ресурсів в оптимальних пропорціях, здійснення контролю за їх використанням, вдосконалення державного механізму;

- стимулююча функція полягає у формуванні механізму, який забезпечує мотивацію та ефективне використання ресурсів, а також максимальне задоволення потреб споживачів; □

- соціальна функція передбачає, що в процесі підприємницької діяльності здійснюється виробництво товарів і послуг, необхідних суспільству; □

- особистісна функція полягає у самореалізації підприємця та отримання задоволення від своєї діяльності .

Важливою складовою підприємницької діяльності є її суб'єктний склад. Суб'єктами підприємницької діяльності в Україні можуть бути фізичні та юридичні особи, зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством та набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності за правилами Закону України від 15.05.2003 р. № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

В залежності від чисельності працівників та величини доходів за рік розрізняють суб'єктів малого підприємництва (в тому числі мікропідприємництва), середнього та великого підприємництва.

Суб'єктами мікропідприємництва – фізичні особи та юридичні особи, у яких середня кількість працівників за календарний рік не перевищує 10 осіб та річний дохід не перевищує 2 млн. євро.

Суб'єктами малого підприємництва є – фізичні та юридичні особи, у яких середня кількість працівників за календарний рік не перевищує 50 осіб та річний дохід не перевищує 10 млн. євро.

Суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи, у яких середня кількість працівників за календарний рік перевищує 250 осіб та річний дохід перевищує 50 млн. євро.

Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва.

Усі вище названі форми підприємництва доповнюють одна одну чи трансформуються одна в іншу та надають гнучкості й еластичності економічним відносинам.

Принципові відмінності малого підприємства від великого полягають у масштабності діяльності – більший обсяг продукції вимагає більших розмірів підприємства, більших виробничих потужностей, а відтак і більшої кількості адміністративного та виробничого персоналу. Система управління великим підприємством є складно структурованою та багато ієрархічною, в той час як на малих підприємствах межі між керівниками та працівниками є розмитими [36].

Отже, розміри підприємства визначають певні особливі критерії його роботи. Малий бізнес держава традиційно підтримує, знижуючи податки та інші обов'язкові платежі, до великих – пред'являє багато вимог, оскільки вони приносять великий прибуток..

Загалом малий бізнес – це підприємницька діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання за певних установлених державними органами критеріїв.

Великим підприємством може називатися компанія, що охоплює кілька регіонів країни або вийшла на міжнародний рівень. У нього завжди є велика кількість кінцевих споживачів, а отже, попит перевищує пропозицію. Саме великі підприємства володіють значними матеріальними, фінансовими та трудовими ресурсами. У США вони становлять 17 % усіх фірм, проте на них припадає понад 80 % реалізованої продукції і 65 % усього прибутку. Це

визначає їх можливості проводити великомасштабні науково-технічні розробки, які й визначають технологічний прогрес. Слід відзначити також важливу економічну і соціальну роль підприємств малого і середнього бізнесу, особливо у сферах, де не потрібно значного капіталу, великих обсягів устаткування. Малих і середніх підприємств особливо багато в наукомістких видах виробництва, а також у галузях, пов'язаних із виробництвом споживчих товарів і наданням послуг. На таких підприємствах зайняті власники, члени їхніх сімей, наймані робітники.

Основні функції малого, середнього та великого підприємництва в загальних рисах збігаються, однак є й певні відмінності, які стосуються передусім можливостей реалізації цих функцій, зумовлених специфікою конкретного регіону: з одного боку, стійкою тенденцією інноваційної динаміки є концентрація виробництва, оскільки саме великі фірми мають у своєму розпорядженні значний потенціал, що дає їм змогу ефективно здійснювати великомасштабні проекти, що визначають найважливіші структурно-технологічні зрушення в економіці регіону [27].

Сьогодні важливість розвитку всіх видів бізнесу полягає у наступному [23]:

- 1) вони забезпечують існування і продовження конкуренції в економіці;
- 2) створюють динамізм економіки за рахунок захисту економіки від стереотипів і занепаду;
- 3) розвивають процес індустріалізації за рахунок адаптації до змін та інновацій у короткий термін часу;
- 4) розкривають творчі ідеї, які можуть поліпшити економічний розвиток країни;
- 5) є джерелом зайнятості, соціального порядку і стабільності в країні;
- 6) прискорюють регіональний розвиток та запобігають міграції.

Таким чином, підприємницька діяльність – це ризикована діяльність фізичної або юридичної, які отримують прибуток на основі задоволення громадських потреб у продуктах, роботах, послугах, на основі добровільного

застосування соціальної відповідальності, що вимагає залучення ресурсів (матеріальних і нематеріальних ресурсів) та взаємодії з контрагентами. Підприємництво сьогодні є тим явищем, без якого жодна країна не сформує та не забезпечить потрібні економічні показники, а також методом та способом самовираження суб'єктів господарювання.

1.2. Правове регулювання підприємницької діяльності: особливості в умовах воєнного стану

Підприємництво є рушійною силою соціально-економічного розвитку. Особливої ваги питання здійснення та активізації підприємницької діяльності набуває в умовах потрясінь та криз. Важливе значення при цьому має правове регулювання підприємницької діяльності.

Законодавче забезпечення є одним із головних інструментів регулювання підприємницької діяльності, що здійснюється шляхом впорядкування економічних відносин в сфері підприємництва з метою захисту публічних і приватних інтересів їх учасників, розвитку підприємницьких структур та економічного зростання держави. Основними формами законодавчого регулювання є Конституція, закони, укази, постанови та інші нормативно-правові акти.

Сутність законодавчого регулювання підприємницької діяльності полягає в регулюванні умов її здійснення та виконанні контролюючих функцій. Загалом економічні функції державного регулювання підприємницької діяльності полягають у забезпеченні державних і суспільних потреб, пріоритетів економічного і соціального розвитку, формуванні державного бюджету, захисті навколишнього середовища та користуванні природними ресурсами, забезпеченні зайнятості населення, забезпеченні безпеки і оборони країни, реалізації свободи підприємництва і конкуренції, забезпеченні захисту від монополізму та недобросовісної конкуренції, дотримання принципів зовнішньо

економічної діяльності, створення сприятливих умов під час здійснення іноземного інвестування тощо [40].

Категорія «підприємництво» широко використовується в чинному законодавстві. Зокрема ч. 1 ст. 42 Конституції України закріпила концептуальну засаду про те, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Це право ґрунтується на свободі підприємницької діяльності, тобто на реальній можливості здійснення особою на власний розсуд і ризик підприємницької діяльності, не забороненої законом, з метою одержання прибутку. Комплексним поєднанням нормативних актів, які спрямовані на врегулювання правових відносин у сфері цивільного і господарського права у сфері підприємницької діяльності в Україні є Цивільний кодекс (ЦК) [41] України та Господарський кодекс (ГК) [5] (табл.1.1).

Таблиця 1.1 - Основні законодавчих актів, які регулюють правовідносини у сфері підприємництва

Назва документа	Рік ухвалення
Господарський кодекс України [5]	2003
Цивільний кодекс України [41]	2003
Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [16]	2003
Податковий кодекс України [29]	2010
Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [13]	2012
Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби COVID-19» [19]	2021
Закон України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану [14]	2022

Господарський кодекс України було прийнято 16.01.2003 р. Верховною Радою України. У Преамбулі ГК України задекларовано мету прийняття цього

документа: забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва, відтак підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість, утвердити суспільний господарський порядок в економічній системі України, сприяти гармонізації її з іншими економічними системами.

Так, в ГК України від 16 січня 2003 р. закріплюється:

- а) свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом (ст. 6);
- б) поняття, принципи та зміст свободи підприємницької діяльності, її організаційні форми;
- в) гарантії та державна підтримка підприємництва;
- г) порядок створення, державної реєстрації, діяльності, реорганізації та ліквідації суб'єктів підприємництва;
- г) відповідальність підприємців та підстави припинення підприємницької діяльності (гл. 4).

ЦК України від 16 січня 2003 р. закріплює фізичну особу як підприємця та її права:

- а) на здійснення підприємницької діяльності;
- б) застосування до підприємницької діяльності фізичних осіб нормативно-правових актів, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб;
- в) цивільно-правової відповідальності фізичної особи – підприємця;
- г) банкрутство фізичної особи – підприємця;
- г) управління майном, що використовується у підприємницькій діяльності, органом опіки та піклування та ін.

Національна система державної реєстрації суб'єктів господарської діяльності регламентується ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». Основою цієї системи є функціонування Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб

підприємців, який за допомогою сучасних інформаційних технологій забезпечує проведення реєстраційних процедур.

Забезпечення реалізації конституційного права громадян на підприємницьку діяльність та створення більш сприятливих умов для розвитку підприємництва підтримання добросовісної конкуренції і обмеження монополізму у 2005 р. було видано Указ № 779 «Про лібералізацію підприємницької діяльності та державну підтримку підприємництва».

Указ Президента України від 28.04.2007 р. № 363/2007 «Про деякі заходи щодо вдосконалення регулювання підприємницької діяльності» суттєво спростив доступ до інформації, необхідної суб'єктам господарювання для здійснення господарської діяльності, зокрема, про державне та комунальне майно, яке пропонується до відчуження або передачі в оренду.

Закону України № 4618-VI «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р фактично визначив нові правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва.

24 лютого 2022 року Україна вперше за часів незалежності стикнулася з повномасштабною військовою агресією. Але, незважаючи на це, бізнес не зупинив свою роботу повністю, а відреагував на таку кризову ситуацію різними способами: шляхом перепрофілювання, перенесення виробництва, зміни логістичних шляхів, диверсифікацією товарів, початком або розширення зовнішньоекономічної діяльності, виробництва товарів та послуг на громадських засадах (волонтерство) та іншими.

Для законодавчого регулювання підприємницької діяльності відповідно до обставин, що склалися вже 18 березня 2022 року Кабінет Міністрів України затвердив постанову № 314 «Деякі питання забезпечення провадження підприємницької діяльності в умовах воєнного стану». Основні зміни та нововведення щодо правового регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану торкнулися:

- обов'язку суб'єктів господарювання подавати звітність та інші документи у період дії воєнного стану або стану війни, особливості виконання якого закріплено Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 3 березня 2022 року № 2115-IX;
- адміністрування та сплати деяких податків і зборів, надання податкових пільг, зокрема подання податкової звітності, сплати податку на додану вартість, єдиного податку, акцизного збору щодо деяких підакцизних товарів, єдиного соціального внеску тощо.

Відповідні зміни передбачено законами України: «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» від 3 березня 2022 року № 2118-IX; «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» » від 15 березня 2022 року № 2120-IX;

- державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, особливості проведення якої закріплено Постановою КМУ «Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164» від 06.03.2022 р. № 209;
- планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду, проведення яких припинено, окрім визначених сфер, на період воєнного стану відповідно до Постанови КМУ «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» від 13 березня 2022 р. № 303;
- обов'язку отримання дозвільних документів для провадження господарської діяльності, а саме суб'єкти господарювання можуть набути

право на здійснення діяльності на підставі декларації про провадження господарської діяльності, отримання якої передбачено Постановою КМУ «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» від 18 березня 2022 року № 314;

- організації трудових відносин, що регламентовано Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» 15 березня 2022 року № 2136-IX, а саме визначено право роботодавця укладати з новими працівниками строкові трудові договори в період дії воєнного стану; перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди, якщо така робота не протипоказана працівникові за станом здоров'я; визначено тривалість робочого часу працівників не більше 60 годин на тиждень та інші питання; Окрім того, з початку війни Верховною Радою України було прийнято низку змін до Податкового кодексу України щодо питань оподаткування.

Так, Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» запроваджено ряд податкових пільг як для юридичних осіб, так і фізичних осіб-підприємців та містить кардинальні зміни щодо єдиного податку, зменшення ПДВ та акцизу на пальне, податкові стимули для великого бізнесу та благодійності [39]. Загалом, згідно з вищенаведеним законом, до таких державних дерегуляційних заходів з підтримки підприємницької діяльності в Україні в умовах воєнного стану відносяться наступні програми.

1. Працевлаштування внутрішньо переміщених осіб (виплати по 6,5 тис. грн. на працівника, що є внутрішньо переміщеною особою протягом 2-х місяців після відповідної реєстрації в Дії чи Державній службі зайнятості).

2. Тимчасове переміщення підприємств з постраждалих під час війни регіонів (безкоштовний переїзд до нового місця перебування, допомога в підборі відповідних площ для розміщення виробництва, переміщення та розселення персоналу, підбір працівників в місці дислокації після переїзду).

3. Створення єдиної платформи цифрової взаємодії для допомоги в релокації бізнесу з метою допомоги переміщення бізнесу до нового місця перебування.

4. Кредитування підприємців за програмою «5-7- 9%» (можливість отримання кредиту до 60 млн. грн. будь-якому українському підприємству під 0% на час воєнного стану до 5 років).

5. Надання державних гарантій для забезпечення часткового виконання боргових зобов'язань за портфелем кредитів банків-кредиторів, що надаються суб'єктам господарювання мікро-, малого та середнього бізнесу.

6. Пільгове кредитування аграріїв до 50 млн. грн. терміном на 6 міс. для малих та середніх аграрних виробників з оборотом не більше 20 млн. євро / рік, в яких в обробітку до 10 тис. га землі.

7. Єдиний податок 2% від обороту без ПДВ (на період з 1 квітня 2022 р. до припинення / скасування дії воєнного стану права на використання спрощеної системи оподаткування бізнесу для ФОП та юридичних осіб з оборотом до 10 млрд. грн.).

8. Звільнення від сплати ЄСВ, штрафів, пені та перевірок по ЄСВ (для ФОП, осіб, що здійснюють незалежну професійну діяльність, для членів фермерських господарств).

9. Експорт в умовах воєнного стану (на деякі категорії товарів встановлені заборони експорту або посилена процедура отримання дозволу на експорт. Для інших категорій експортні процедури стали спрощеними з метою забезпечення частки міжнародного ринку, що звільнилась у зв'язку з санкціями проти російських та білоруських компаній) [20].

Найбільш впливові податкові пільги запроваджені Законом наведено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Пільги, запроваджені в розрізі податків

Вид податку:	Запроваджена пільга:
Податок на прибуток	неприбутковими організаціями незалежно від ознаки неприбутковості такої організації (мети діяльності), визначені її установчими

	документами, не пов'язані з підтримкою держави, під час дії воєнного стану надано можливість здійснювати без податкових наслідків на добровільних засадах підтримку шляхом передачі майна, надання послуг неприбутковою організацією, використання доходів (прибутків) неприбуткової організації для фінансування видатків суб'єктів визначених у п. 133.4 Податкового кодексу України;
Податок на додану вартість	оподаткування ПДВ операцій з постачання на митній території України та ввезення на митну територію України сирих нафтопродуктів, бензинів моторних, важких дистилатів та скрапленого газу за ставкою 7 відсотків; звільнення від оподаткування ПДВ операцій з ввезення на митну територію України та постачання на митній території України товарів оборонного призначення, визначених такими згідно з пунктом 29 статті 1 Закону України «Про оборонні закупівлі»;
Акцизний податок	встановлення ставки акцизного податку на бензини моторні, важкі дистилати та скраплений газ 0 євро за 1000 літрів;
Податок на доходи фізичних осіб	не включення до загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку суми (вартості) благодійної допомоги, наданої (виплаченої) міжнародними організаціями, волонтерами, благодійними фондами, організаціями, фізичними особами та отриманої фізичними особами, які мешкають (мешкали) на території населених пунктів, де проводяться (проводилися) бойові дії, та/або вимушено покинули місце проживання у зв'язку з проведенням бойових дій в таких населених пунктах, учасниками бойових дій (ЗСУ, ДСНС, правоохоронних органів, військових формувань тощо), що беруть участь та захищають (захищали) незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, беруть (брали) безпосередню участь у відсічі збройної агресії Російської Федерації в період дії воєнного стану та ін.;
Єдиний податок	запровадження добровільної сплати податку фізичними особами - підприємцями -

	платники єдиного податку першої та другої групи; визначення платниками єдиного податку третьої групи фізичних осіб – підприємців та юридичних осіб – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 10 мільярдів гривень. Відсоткова ставка єдиного податку для таких платників визначена 2 % від доходу.
Єдиний соціальний внесок	добровільне нараховування та сплата єдиного соціального внесок за себе для фізичних осіб-підприємців, осіб, що провадять незалежну професійну діяльність та членів фермерських господарств;
Плата за землю (земельний податок/орендна плата)	не нараховується та не сплачується плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за земельні ділянки (земельні частки (паї), що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації, та перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, а також за земельні ділянки (земельні частки (паї), визначені обласними військовими адміністраціями як засмічені вибухонебезпечними предметами та/або на яких наявні фортифікаційні споруди.
Екологічний податок	не нараховується та не сплачується екологічний податок за об'єктами оподаткування, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації

Разом з тим, з 1 серпня 2023 року обмежується дія окремих норм Кодексу, запроваджених на період до припинення або скасування воєнного стану на території України. Відповідні зміни направлено на відновлення довоєнного стану системи оподаткування. Норми направлено насамперед, на повернення податкового законодавства до довоєнного стану.

Слід зазначити, що вищезазначені дерегуляційні заходи сприяли тому, що поступово український бізнес повертається до життя. Сотні підприємців відновлюють роботу і держава цьому сприяє. Частина підприємців отримала достатньо великі державні оборонні замовлення та працюють у три зміни лише на перемогу. Однак, відновлюються галузі нерівномірно за регіонами через окупацію територій та ведення бойових дій. Найшвидше відновлювальні процеси відбуваються в областях, які знаходяться у західній частині країни – Львівській та Івано-Франківській, а найбільший попит є на фахівців у сфері послуг (торгівля, логістика, ресторани тощо) [1].

Зміни до законодавства з питань оподаткування в першу чергу були направлені на підтримку суб'єктів господарювання і дозволили бізнесу продовжити роботу під час повномасштабної війни.

1.3. Методика аналізу розвитку підприємництва на регіональному рівні

Розвиток підприємницької діяльності на регіональному рівні є запорукою та вагомим чинником для розвитку економіки нашої держави. Поняття «розвиток» у науковій літературі визначається як довготривала сукупність процесів кількісних та якісних змін у діяльності, які призводять до поліпшення його стану шляхом збільшення потенціалу підприємств, адаптації до зовнішнього середовища та внутрішньої інтеграції, що сприяє підвищенню здатності протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища та його життєздатності; збільшення обсягів виробництва, як зміни у сфері виробничих, економічних відносин, ставлень до власності, розподілу, як процес функціонування та еволюції економічної системи в довгостроковому періоді; комплексного процесу впливу керованої системи на керуючу задля забезпечення стійкості системи і нарощення потенціалу для виходу на нову

якість управління з постійною адаптацією до вимоги зовнішнього середовища [36].

В широкому значення поняття «розвиток» - це зміна процесу або явища від простішого до складнішого. Це процес збільшення можливостей і бажання задовольнити власні потреби та потреби інших [11]. Юшкевич О. О [43, с. 182] наголошує на впорядкованості, узгодженості, взаємодії певною мірою диференційованих або автономних частин цілого, обумовлених його будовою, з метою досягнення кращого поєднання елементів структури, що посилює й підвищує вихідні показники системи порівняно з показниками попереднього етапу її функціонування, тобто сприяє вилученню потенційної енергії в новому стані. Погоджуємося із виділенням Педченко Н. С. ознак, що притаманні трактуванню категорії «розвиток» – збільшення обсягів, зміна, рух уперед, створення нової якості, подолання суперечностей [28, с. 42–44] та наголошуємо на тому, що розвиток доцільно розглядати як процес постійних змін. Акцентуємо увагу на тому, що ці зміни мають здійснюватися у векторі покращення існуючого стану підприємства, поліпшувати, удосконалювати, нарощувати, збільшувати кожну компоненту його забезпечення. Влучно зазначає Мельник Л. М., що сталий розвиток – процес постійних змін, при якому використання ресурсів, напрям інвестицій, науково-технічний розвиток, впровадження інновацій, вдосконалення персоналу та інституційні зміни узгоджені один з одним і спрямовані на підвищення рівня поточної діяльності й майбутнього потенціалу підприємства, задоволення його потреб та досягнення стратегічних цілей у гармонії з навколишнім середовищем [24, с. 80]. Краснокутська Н. С. визначає процес розвитку як якісні закономірні зміни у його структурі, що призводить до трансформації існуючої системи ресурсів, здатностей і компетенцій за рахунок посилення її елементів. При цьому автор визначає спільні риси у процесах формування та розвитку, такі як тривалість у часі та необхідність розробки відповідних програм та термінів здійснення змін [22, с. 121]. Погоджуючись з вищезазначеним, слід додати, що розвитку притаманний такий ідентифікатор як часовий період, який може бути

пов'язаний як з ранніми етапами життєвого циклу, так і з функціонуванням підприємства на пізніх стадіях. На врахуванні зовнішнього впливів акцентує увагу і Педченко Н. С., визначаючи розвиток підприємства як процес його функціонування та еволюції, зорієнтованого на довгострокову перспективу, засновану на єдності його внутрішньої та зовнішньої властивості системи долати дії суперечностей [28, с. 43]. Погоджуємося з таким поглядом та визначаємо одним із важливих ідентифікаторів розвитку саме адаптованість до існуючого стану економічних, демографічних, соціокультурних, політико-правових чинників зовнішнього середовища, оскільки підприємство є відкритою системою та не може функціонувати ізольовано. У ряді наукових праць наголошується на довгостроковості розвитку [28; 244], проте вважаємо, що тривалість розвитку залежить безпосередньо від цільових орієнтирів та можливості їх реалізації, що за відповідних сприятливих умов може мати короткостроковий характер.

Аналіз розвитку підприємництва на регіональному рівні передбачає застосування моніторингових підходів у дослідженні явищ і процесів становлення, функціонування і розвитку. Це дозволить здійснити аналіз, оцінку, порівняння отриманих результатів і виявити окремі закономірності, тенденції і динаміку змін за певний період часу. Важливе значення при цьому має використання порівняльного і комплексного моніторингу регіональних особливостей розвитку підприємництва. Порівняльний моніторинг застосовується коли порівнюються окремі показники або результати більш комплексних досліджень, проведених за ідентичними критеріями, кількох систем одного рівня або вищих і нижчих систем, що дає можливість узагальнити показники, виявити причини, що збільшують або зменшують різницю між ними. Комплексний моніторинг – поєднує в собі методи дослідження, що використовуються у різних видах моніторинрів.

Оцінка розвитку підприємництва повинна враховувати внутрішні та зовнішні чинники, що на нього впливають. При цьому відповідно до методики, що здійснюється в рамках співпраці ОЕСР та Євростат, передбачається

використання системи індикаторів підприємництва, яка базується на трьох взаємозалежних групах : фактори впливу, підприємницька діяльність та вплив [47].

Рисунок 1.2 – Індикатори оцінки розвитку підприємництва

Індикатори «фактори впливу» належать показники, які характеризують чинники, що впливають на розвиток підприємництва в цілому. Індикатори групи «Підприємницька діяльність» відображають розвиток власне суб'єктів підприємництва. Індикатори, які відображають розвиток економіку в цілому, в тому числі під впливом підприємництва, належать до групи «Вплив».

Індикатори оцінки «Вплив» охоплюють групу показників, які відображають загальні зміни в економіці регіону, які відбулись в тому числі під впливом змін сектора підприємництва. Мова йде зокрема про такі показники як економічне зростання, створення робочих місць, зростання добробуту. В даному випадку мова йде про внесок підприємницької діяльності в «загальні» результати функціонування економіки регіону. При цьому розглядають показники питомої ваги підприємств в загальних обсягах виробництва та реалізації продукції, зайнятості населення тощо. Слід зазначити, що ці показники можуть використовуватись як на національному, так і на регіональному рівнях.

Індикатори групи «Підприємницька діяльність» характеризують розвиток саме підприємницької діяльності. Загалом їх можна поділити на три основні групи:

- показники, які характеризують кількісний розвиток сектору;
- показники, які характеризують різні аспекти зайнятості на малих та середніх та великих підприємствах;

- показники, які характеризують економічні аспекти розвитку підприємницької діяльності.

Зазначені індикатори залежно від цілей аналізу можна деталізувати. Так, можна виокремлювати показники, які будуть відповідним чином характеризувати окремо мікро-, малі та середні підприємства, або описувати особливості в розрізі галузей. При цьому важливу роль в оцінці розвитку підприємництва відіграють структурні показники розвитку підприємництва (розподіл суб'єктів господарювання за кількістю, зайнятістю та реалізацією продукції). Поряд зі структурними показниками, важливою складовою аналізу розвитку підприємницької діяльності є абсолютні зміни у кількості суб'єктів підприємництва, зайнятості та обсягах реалізації.

В сучасних умовах досить складно опрацьовувати деякі показники суб'єктів господарювання, оскільки стандарти щодо конфіденційності даних у певних випадках не дозволяють публікувати частину інформації про підприємства, зазвичай – про великі. Для збереження конфіденційності цих даних, як правило, не публікуються і дані щодо суб'єктів середнього підприємництва. Частіше це стосується секторальної структури результатів діяльності суб'єктів господарювання. В таких випадках доцільно використовувати дані лише по суб'єктах малого підприємництва.

Основною методичною проблемою дослідження підприємництва виступає складність комплексної осяжності її характеру одним або декількома методичними підходами. В контексті змін розвитку сучасного підприємництва, нестабільності внутрішнього та зовнішнього середовища, наявності значної кількості загроз стабільному розвитку підприємництва ми вбачаємо за доцільне використовувати обмежену методичну базу, яка буде базуватись на стандартизованих підходах.

Дослідження розвитку підприємництва на регіональному рівні здійснюється за допомогою ряду ключових показників.

1) показники стану (кількість підприємств, обсяг реалізованої підприємствами продукції (робіт, послуг), середньорічна кількість найманих та зайнятих на підприємствах працівників та ін.);

2) показники ефективності (кількість підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, питома вага підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг) та ін.);

3) показники динаміки (поєднують попередні показники та подаються у вигляді темпів зміни (збільшення/зменшення) та темпів росту (зростання/спаду).

Критерії оцінки сфери підприємницької діяльності базуються на сукупності принципів, які формують певні правила критеріальних вимірів сучасного стану та перспектив розвитку ділової активності в регіоні. Розвиток підприємницької сфери регіону базується на методологічних, ситуаційних, цільових та стратегічних принципах [12].

Принцип науковості передбачає використання при аналізі наукових розробок спеціальних методик, загально визначених методів і прийомів аналізу. Завдяки науковому підходу забезпечується об'єктивна оцінка економічного стану, пошук і визначення невикористаних резервів його покращення.

Принцип системності передбачає дотримання єдності та послідовності дослідження підприємницької діяльності як цілісної системи у певному порядку – за етапами та у взаємозв'язку один з одним, а не виокремлено.

Принцип комплексності передбачає всебічне дослідження причинних взаємозалежностей, комплексну оцінку вхідних параметрів функціонально-структурної будови, їх зміну та розвиток у просторі і часі, за кількісними й якісними ознаками та вихідні параметри цього процесу.

Принцип законності передбачає здійснення підприємницької діяльності лише в межах правового поля.

Принцип оптимальності передбачає впровадження оптимальних рішень, тобто досягнення максимальних результатів при мінімальних затратах.

Принцип адекватності означає важливість точного й повного відображення реальних процесів функціонування суб'єктів господарювання у сфері підприємництва.

Принцип ефективності закладає теоретичне підґрунтя для аналізу затрат-прибутків, що впливає на розміщення продуктивних сил.

Принцип динамічності означає, що всі характеристики підприємницької діяльності як окремої сфери господарювання, в цілому системи слід розглядати не як постійні, а як такі, що змінюються до своєї протилежності.

Таким чином, дослідження розвитку підприємництва в Івано-Франківській області буде проведено з використанням теоретико-методичних аспектів, висвітлених в даному розділі.

Висновки до розділу 1

Дослідження теоретико-методичних основ підприємництва виявило, що наукові підходи до визначення поняття «підприємство» змінювались у відповідності до соціально-економічних умов та етапів розвитку суспільства, досягнень науково-технічного прогресу, політичних та соціальних пріоритетів. Це дозволило визначити перелік відмітних ознак, що є характерними для підприємництва, а саме: інноваційність, ризикованість, ефективне комбінування факторів виробництва, раціональність, динамізм, ініціативність, еволюційність, соціальна орієнтованість, систематичність, базування на ринкових принципах, спрямованість на досягнення позитивного економічного ефекту.

Визначено основні відмінності у трактуванні категорій «підприємство» та «бізнес», зокрема зазначено, що «бізнес» є ширшим поняттям, оскільки охоплює взаємини відносини між усіма суб'єктами ринкової економіки.

Обґрунтовано, що основними функціями підприємництва є творча, ресурсна, організаційна, мотиваційна, соціальна.

Визначено суб'єктний розподіл підприємництва в залежності від чисельності працівників та величини доходів за рік на суб'єктів малого підприємництва (в тому числі мікропідприємництва), середнього та великого підприємництва.

Виявлено, одним із головних інструментів регулювання підприємницької діяльності є законодавче забезпечення, що здійснюється шляхом впорядкування економічних відносин в сфері підприємництва з метою захисту публічних і приватних інтересів їх учасників, розвитку підприємницьких структур та економічного зростання держави. Розглянуто основні законодавчі акти, які регулюють правовідносини у сфері підприємництва та головні зміни та нововведення щодо правового регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану, які спрямовані на підтримку суб'єктів господарювання і дозволили бізнесу продовжити роботу.

Визначено, що аналіз розвитку підприємництва на регіональному рівні потребує застосування моніторингових підходів у дослідженні явищ і процесів становлення, функціонування і розвитку, зокрема порівняльного та комплексного моніторингу.

Для дослідження розвитку підприємництва на регіональному рівні запропоновано використання комплексу ключових показників (показники стану, ефективності та динаміки), які дозволять охарактеризувати сучасний стан підприємництва в Івано-Франківській області та дозволять виявити шляхи та напрями його розвитку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика підприємництва в Івано-Франківській області

Підприємництво є структурною складовою економіки України, її регіонів та важливим чинником досягнення стратегічних орієнтирів. Формування розвинутого підприємницького середовища стимулює місцеву економічну ініціативу, активізує бізнес-процеси та підприємницький поступ. Сучасна надзвичайно складна ситуація в Україні потребує особливої уваги до підприємницького сектора та детального вивчення процесів функціонування та розвитку підприємництва, зокрема і на регіональному рівні.

В Івано-Франківській області у 2021 р. налічувалося 55196 діючих суб'єктів господарювання, що на 4,95% більше ніж у 2018р. Протягом 2018-2021 рр. їх загальна кількість збільшилась на 2601 одиницю. Це дозволило збільшити кількість зайнятих працівників з 184599 осіб у 2018 р. до 198538 осіб у 2021 р., тобто на 7,55%. Підприємницький сектор забезпечує роботою значну частину населення області. Кількість найманих працівників у 2018 р. становила 137733 осіб і за досліджуваний період (2018-2021рр.) збільшилась на 8,2%. Найбільший приріст кількості найманих працівників відбувся у 2019 р. (6,34%). Збільшення кількості господарюючих суб'єктів зумовило зростання кількості суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення з 383 одиниць у 2018 р. до 402 у 2021 р. Проте щорічні порівняння вказують на поступове зменшення темпів приросту цього показника. Так найбільший приріст спостерігався у 2019 р. і склав 4,96%, у 2020 р. темп приросту склав 1,49%, а у 2021 р. він відбулося скорочення кількості суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення на 0,25%. Причиною цього стало поступове зменшення

наявного населення в Івано-Франківській області протягом досліджуваного періоду (табл.2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка основних показників функціонування суб'єктів господарювання в Івано-Франківській області

Показники	Роки	Фактичне значення	Абсол. приріст		Темп росту		Темп приросту	
			баз.	ланц.	баз.	ланц.	баз.	ланц.
Кількість діючих суб'єктів господарювання, одиниць	2018	52595						
	2019	55031	2436	2436	104,63	104,63	4,63	4,63
	2020	55477	2882	446	105,48	100,81	5,48	0,81
	2021	55196	2601	-281	104,95	99,49	4,95	-0,51
Кількість суб'єктів господарювання на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	2018	383			100,00			
	2019	402	19	19	104,96	104,96	4,96	4,96
	2020	408	25	6	106,53	101,49	6,53	1,49
	2021	407	24	-1	106,27	99,75	6,27	-0,25
Кількість зайнятих працівників, осіб	2018	184599			100			
	2019	196851	12252	12252	106,64	106,64	6,64	6,64
	2020	198540	13941	1689	107,55	100,86	7,55	0,86
	2021	198538	13939	-2	107,55	100,00	7,55	0,00
Кількість найманих працівників у суб'єктів господарювання, осіб	2018	137733			100			
	2019	146463	8730	8730	106,34	106,34	6,34	6,34
	2020	149587	11854	3124	108,61	102,13	8,61	2,13
	2021	149031	11298	-556	108,20	99,63	8,20	-0,37
Обсяг реалізованої продукції суб'єктів господарювання, тис. грн.	2018	117314960,8			100			
	2019	143145850,4	25830890	25830890	122,02	122,02	22,02	22,02
	2020	152251320,0	34936359	9105470	129,78	106,36	29,78	6,36
	2021	194605278,6	77290318	42353959	165,88	127,82	65,88	27,82

Обсяг реалізованої продукції у 2021р. порівняно з 2018 р. збільшився на 65,88%. При цьому найменший рівень зростання спостерігався у 2020 р. (6,36%), що було зумовлено впливом пандемії та протиепідемічних заходів. А вже у 2021 р. приріст обсягів реалізації продукції суттєво збільшився і досяг значення 27,82% (рис. 2.1). Завдяки збільшенню обсягів реалізації на ТДВ "ІваноФранківський хлібокомбінат", ТДВ "Івано-Франківський молокозавод", ТОВ "Лігос", ТОВ "Імперево Фудз", ТОВ "ІВА-АРТ", ТОВ "Арїон", ТОВ "ОМК

Інвест", ТОВ "ТОРРО, ПАТ "ВТШП "Галичина", Івано-Франківське УВП УТОГ, Виробничий підрозділ "ХРТ Текстиль-Івано-Франківськ", ТОВ "Інтелком", ТОВ "ТГІ Систем", ТОВ "ІваноФранківськзалізобетон", ТОВ "Румата".

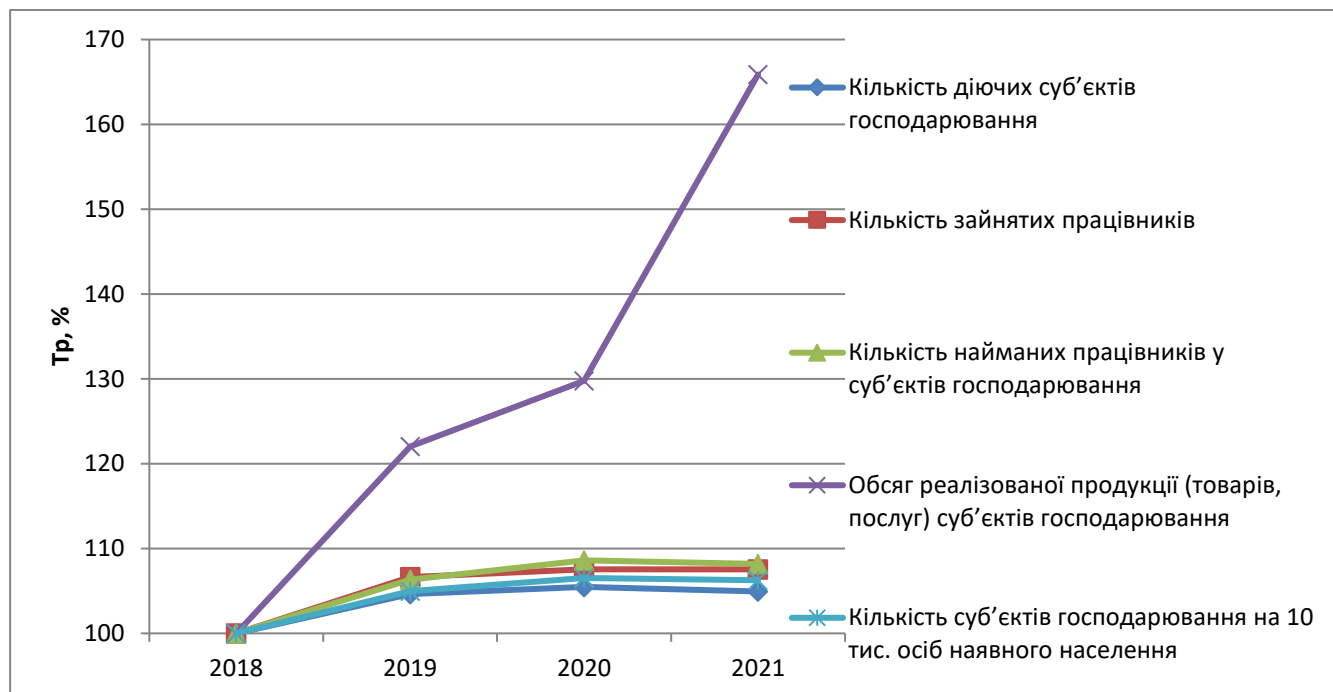

Рисунок 2.1. – Динаміка основних показників функціонування суб'єктів господарювання в Івано-Франківській області

Загалом в Україні та в Івано-Франківській області зокрема, загальна кількість суб'єктів господарювання протягом 2018-2022 рр. змінювалась нерівномірно. (табл. 2.2). Так протягом 2018-2020 рр. в Україні загальна кількість діючих суб'єктів господарювання збільшилась на 7,28% (тобто на 5,55% у 2019 р та 1,65% у 2020 р).

В Івано-Франківській області протягом 2018-2020 рр. також відбувалося поступове збільшення чисельності суб'єктів господарювання з 52595 до 55477 одиниць, тобто на 5,48%. При цьому у 2019 р. приріст склав 4,63%, з яких на 3,53% збільшилась кількість діючих підприємств (з 8302одниць у 2018 р. до 8595 одиниць у 2019 р.) та на 4,84% - кількість фізичних осіб-підприємців (з

44293 до 46436). Тобто приріст діючих підприємств в Івано-Франківській області в 2019 р. був майже в два рази менший ніж в цілому по Україні.

Таблиця 2.2. – Динаміка кількості суб'єктів господарювання в Україні та Івано-Франківській області

Показники	Роки	Фактичне значення	Абсол. приріст		Темп росту		Темп приросту	
			баз.	ланц.	баз.	ланц.	баз.	ланц.
Кількість діючих суб'єктів господарювання в Україні, одиниць	2018	1839672						
	2019	1941701	102029	102029	105,55	105,55	5,55	5,55
	2020	1973652	133980	31951	107,28	101,65	7,28	1,65
	2021	1956320	116648	-17332	106,34	99,12	6,34	-0,88
Кількість діючих суб'єктів господарювання в Івано-Франківській області, одиниць	2018	52595			100			-100,00
	2019	55031	2436	2436	104,63	104,63	4,63	4,63
	2020	55477	2882	446	105,48	100,81	5,48	0,81
	2021	55196	2601	-281	104,95	99,49	4,95	-0,51
Кількість діючих підприємств в Україні, одиниць	2018	355956			100		0,00	-100,00
	2019	380673	24717	24717	106,94	106,94	6,94	6,94
	2020	373897	17941	-6776	105,04	98,22	5,04	-1,78
	2021	370906	14950	-2991	104,20	99,20	4,20	-0,80
Кількість діючих підприємств в Івано-Франківській області, одиниць	2018	8302			100		0,00	-100,00
	2019	8595	293	293	103,53	103,53	3,53	3,53
	2020	8124	-178	-471	97,86	94,52	-2,14	-5,48
	2021	7793	-509	-331	93,87	95,93	-6,13	-4,07
Кількість діючих фізичних осіб-підприємців в Україні, одиниць	2018	1483716	1475414		100,00		0,00	
	2019	1561028	77312	77312	105,21	105,21	5,21	5,21
	2020	1599755	116039	38727	107,82	102,48	7,82	2,48
	2021	1585414	101698	-14341	106,85	99,10	6,85	-0,90
Кількість діючих осіб-підприємців в Івано-Франківській області, одиниць	2018	44293	35991		100,00		0,00	
	2019	46436	-1437280	2143	104,84	104,84	4,84	4,84
	2020	47353	-1436363	917	106,91	101,97	6,91	1,97
	2021	47403	-1436313	50	107,02	100,11	7,02	0,11

У 2020 р. в Івано-Франківській області відбулося незначне збільшення (0,81%) кількості суб'єктів господарювання в порівнянні з попереднім роком. При цьому кількість діючих підприємств зменшилась на 5,48% (в цілому по Україні цей показник зменшився на 1,78%), а кількість фізичних осіб-підприємців зросла на 6,91%, що в 2,8 рази перевищує загальнонаціональний

показник. Одним із чинників розвитку бізнесу є спрощення процедури реєстрації та отримання адміністративних послуг через ЦНАП. Так, станом на 01.01.2020 року в області функціонувало 27 центрів надання адміністративних послуг, а на кінець 2020 року вже 36 ЦНАПів.

У 2021 р. кількість суб'єктів господарювання в області зменшилась на 0,51% в порівнянні з 2020 р. внаслідок зменшення кількості діючих в області підприємств на 4,07% та одночасного збільшення кількості фізичних осіб-підприємців на 7,02%. В цей же час загалом по країні також спостерігалось зменшення загальної кількості суб'єктів господарювання на 0,88% за рахунок скорочення кількості діючих підприємств на 0,8% при одночасному зменшенні кількості фізичних осіб підприємців на 0,9%.

Військове вторгнення в Україну спричинило порушення функціонування економіки, втрату робочих місць та падіння довіри інвесторів, що негативно вплинуло і на підприємницький сектор.

Наприкінці лютого та березні 2022р. в країні закрилося багато бізнесів і люди масово втратили роботу. За період з 24 лютого до 1 червня 2022 р. розмір прямої завданої шкоди оцінювався на рівні 97 мільярдів доларів США, збитків – у 252 мільярдів доларів США та потреб у відновленні та відбудові України – на рівні 349 мільярдів доларів США.

Внаслідок російської широкомасштабної агресії Україна загалом втратила 29,36% підприємств, які на початок 2022р. були діючими.

Війна спричинила активізацію закриття підприємницької діяльності в Україні: щомісячно закривалося 13000 суб'єктів господарської діяльності. З 24 лютого по 31 липня 2022 р. було закрито 76 825 ФОПів та 1 234 юрособи.

В Івано-Франківській області на 1 квітня 2022 року кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців зменшилась до 39587 одиниць.

З червня 2022 р. динаміка закриття почала поступово зменшуватися при одночасному збільшенні числа нових зареєстрованих суб'єктів господарювання. З 1 липня 2022 р. кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців в Івано-Франківській області збільшилась до 40258 одиниць і на 1

жовтня 2022 р. становила 41511 одиниць. Це дозволило перевищити на 20% кількість зареєстрованих СГД в порівнянні з закритими СГД. Протягом 6 місяців повномасштабної війни реєстрація нового бізнесу продовжує демонструвати позитивну динаміку відновлення, яка розпочалася у квітні (рис.).

В Івано-Франківській області за період березень-грудень 2022 р. найбільша кількість – 125 нових юридичних осіб була зареєстрована у травні, а фізичних осіб-підприємців – 762 – у вересні (рис. 2.2).

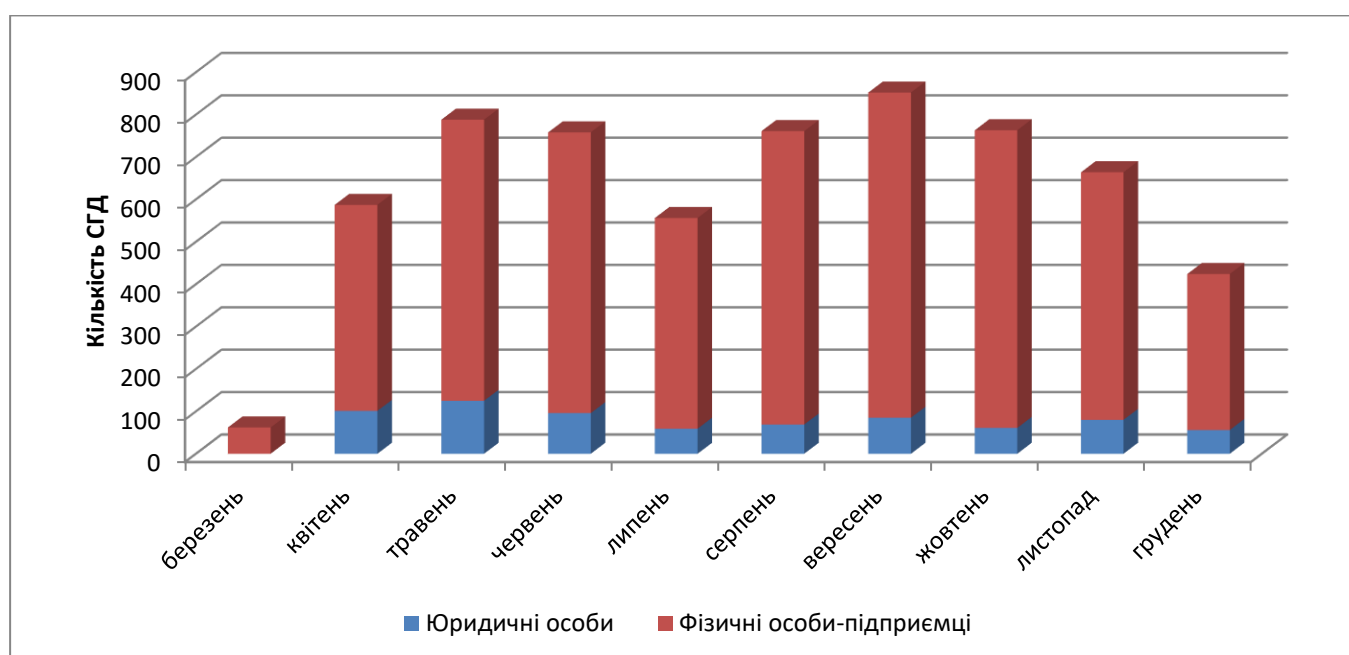

Рисунок 2.2. – Динаміка реєстрації суб'єктів господарювання в Івано-Франківській області у 2022 р.

Таким чином адаптація до повномасштабної війни відбулася швидше, ніж до пандемії COVID-19. Потрясіння від російського вторгнення змусили значну частку сектору малого та середнього бізнесу, який вже сильно постраждав від COVID-19, припинити діяльність. Однак через місяць після початку війни бізнес почав адаптуватися до нового економічного контексту. У березні-липні 2022 року реєстрація нового бізнесу вже наблизилася до 74% від аналогічного періоду 2021 року.

За період відновлення (з квітня) темп реєстрації нового бізнесу в умовах повномасштабної війни становив 85% від відповідного періоду 2020 року та 63% від відповідного періоду 2021 року. Уперше за 6 місяців в серпні 2022 року кількість нового бізнесу перевищує у 2 рази кількість закритого.

Одночасно почалися процеси релокації. Станом на 01.01.2023 року на територію Івано-Франківської МТГ перевезли бізнес 75 суб'єктів господарювання, зокрема це підприємства за такими видами економічної діяльності: - виробництво (мідного кабелю, харчової продукції, косметики, напівфабрикатів, меблів, пошиття одягу та взуття та інше); - надання послуг (фінансових, бухгалтерських, дизайнерських, стоматологічних, лікувально-реабілітаційних); - торгівля; - ІТ-сфера; - заклади ресторанного господарства; 6 - оренда складських приміщень та ін. Поступило 126 заявок від підприємств і підприємців, які виявили бажання перевезти свій бізнес до Івано-Франківської МТГ, надійшло 232 заявки від бажаючих прийняти бізнес. Водночас частина з релокованих СПД після деокупації північних регіонів України повернулися додому.

Таким чином, в Івано-Франківській області спостерігаються позитивні тенденції у розвитку підприємництва внаслідок збільшення кількості новостворених суб'єктів господарювання, зростання обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг), кількості зайнятих в сфері підприємництва працівників.

2.2. Аналіз динаміки та структури суб'єктів підприємництва в Івано-Франківській області

Одним з найбільш застосовуваних до оцінки ведення та розвитку підприємництва показників є кількість суб'єктів підприємництва, що працюють у сфері бізнесу. Результати співставлення показників кількості представників малого, середнього та великого підприємництва є базовим індикатором оцінки

сприятливості економічного середовища, оскільки чим кращі умови створені для забезпечення підприємницької діяльності, тим більша кількість зацікавлених в участі у цьому процесі суб'єктів.

За даними Державної служби статистики України протягом 2010–2019 рр. відбувалося поступове збільшення кількості суб'єктів підприємницької діяльності.

Досліджуючи структуру підприємництва в розрізі фізичних та юридичних осіб виявлено, що в Івано-Франківській області протягом 2018-2020 рр. відбувалося поступове збільшення кількості суб'єктів господарювання. Разом з тим кількість підприємств поступово зменшувалося з 8302 одиниць або 15,78% у 2018 р до 7793 підприємства або 14,12% у 2021 р. При цьому кількість фізичних осіб-підприємців в цей період збільшилась з 44293 осіб або 84,22% у 2018 р. до 47403 осіб або 85,88% у 2021 р. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3. - Структура кількості діючих суб'єктів господарювання, одиниць

Рік	Усього	Підприємства					Фізичні особи-підприємці				
		Питома вага, %	Великі	Середні	Малі	3 нх мікро- підприємства	Усього	Питома вага, %	Середні	Малі	3 нх мікро- підприємства
2018	8302	15,78	6	321	7975	7096	44293	84,22	18	44275	43729
2019	8595	15,62	7	338	8250	7281	46436	84,38	16	46420	45999
2020	8124	14,64	8	362	7754	6809	47353	85,36	13	47340	46969
2021	7793	14,12	11	337	7445	6493	47403	85,88	11	47392	46968

В Івано-Франківській області у 2018 р. працювало 6 великих підприємств. І вже у 2021р. їх кількість досягла 11. Чисельність середніх підприємств коливалась від 321 у 2018 р. до 337 у 2021р., тобто загальний приріст склав 4,98%. Найбільше зростання кількості середніх підприємств в області відбулося у 2020 р. і склало 7,1%, тоді як у 2021 р. їх кількість зменшалась на 6,91%.

Кількість малих підприємств протягом досліджуваного періоду характеризується значним коливанням. Якщо у 2018 р. було зареєстровано 7975 одиниць, то у 2019р. їх кількість збільшилась на 3,45% і досягла максимального значення за період 2018-2022 р. Внаслідок пандемії відбувалося зменшення кількості малих підприємства на 6,01% у 2020 р. та на 3,99% у 2021р. (табл. 2.4, рис. 2.3).

Таблиця 2.4. – Динаміка кількості підприємства в Івано-Франківській області

Показники	Роки	Факт. зн-ня	Абсол. приріст		Темп росту		Темп приросту	
			баз.	ланц.	баз.	ланц.	баз.	ланц.
по великих підприємствах	2018	6						
	2019	7	1	1	116,67	116,67	16,67	16,67
	2020	8	2	1	133,33	114,29	33,33	14,29
	2021	11	5	3	183,33	137,50	83,33	37,50
по середніх підприємствах	2018	321			100			
	2019	338	17	17	105,30	105,30	5,30	5,30
	2020	362	41	24	112,77	107,10	12,77	7,10
	2021	337	16	-25	104,98	93,09	4,98	-6,91
по малих підприємствах	2018	7975			100			
	2019	8250	275	275	103,45	103,45	3,45	3,45
	2020	7754	-221	-496	97,23	93,99	-2,77	-6,01
	2021	7445	-530	-309	93,35	96,01	-6,65	-3,99
у тому числі по мікропідприємствах	2018	7096			100			
	2019	7281	185	185	102,61	102,61	2,61	2,61
	2020	6809	-287	-472	95,96	93,52	-4,04	-6,48
	2021	6493	-603	-316	91,50	95,36	-8,50	-4,64
Усього суб'єктів господарювання	2018	8302			100,00			
	2019	8595	293	293	103,53	103,53	3,53	3,53
	2020	8124	-178	-471	97,86	94,52	-2,14	-5,48
	2021	7793	-509	-331	93,87	95,93	-6,13	-4,07

Скорочення кількості малих підприємств - юридичних осіб є наслідком неспроможності малих підприємств визначити раціональну поведінку на ринку, оптимізувати виробничий процес та провести превентивні заходи мінімізації

впливу кризових явищ в економіці країни та великого податкового тягаря на результат їх діяльності. Умови, що створені в державі для функціонування малих підприємств, є нестабільними та несприятливими не тільки для реалізації потенціалу малих підприємств в цілому, а й для нарощення спеціалізованих знань й умінь та розкриття відповідних компетенцій та здатностей працівників у сфері малого бізнесу [36].

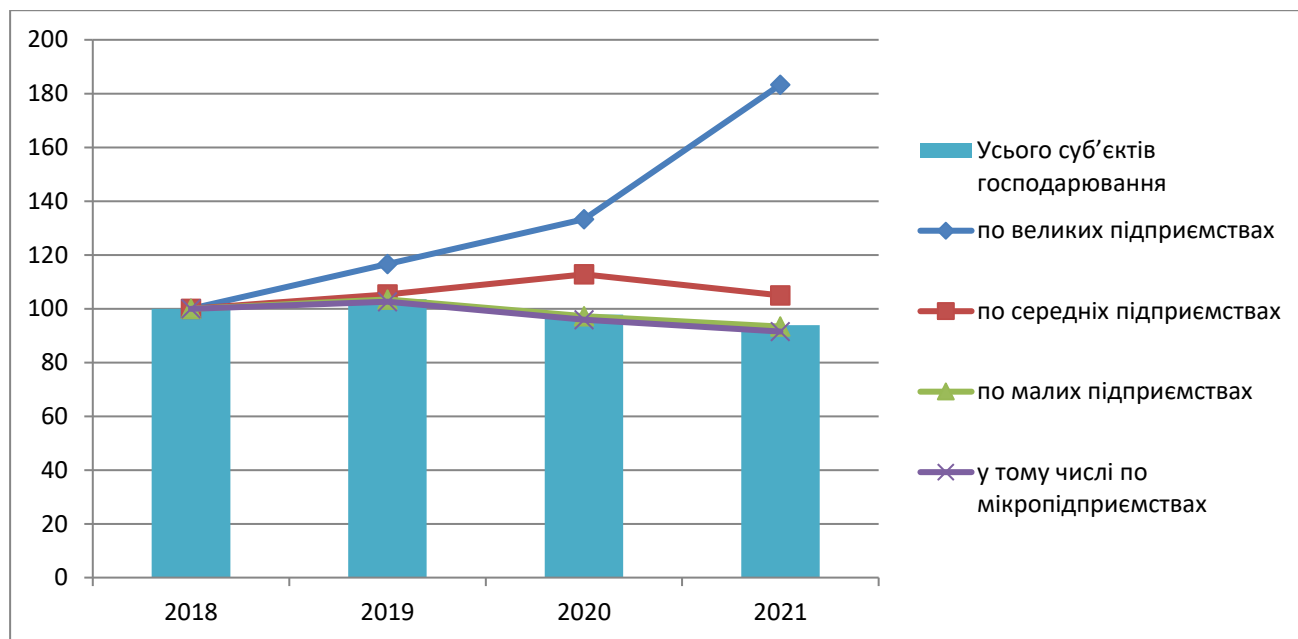

Рисунок 2.3. – Динаміка кількості діючих підприємств в Івано-Франківській області з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства

В загальній кількості суб'єктів господарювання на великі підприємства припадає 0,1%. Питома вага середнього бізнесу поступово зростає від 3,9% у 2018 р. до 4,3% у 2021 р. Хоча у 2020 р. частка таких підприємств становила 4,5%. Найбільшу питому вагу в підприємницькому секторі займають малі підприємства. Хоча протягом 2018-2021 р. їх частка дещо зменшувалась з 96% у 2018 р. до 95,6% у 2021 р. Необхідно зазначити, що у 2019 р. в країнах ЄС питома вага малого підприємництва склала 98,9 % у загальній кількості суб'єктів підприємництва, з них 93,0 % – мікропідприємства. При цьому в

Івано-Франківській області частка мікропідприємств коливається від 85,5% у 2018 р. до 83,3% у 2021 р. Переважання малих підприємств та тенденції до збільшення кількості є підтвердженням їх ключової ролі в економічному просторі та визначення малих підприємств як координаційного центру реформування економіки країни в цілому.

Внаслідок російської широкомасштабної агресії Україна загалом втратила близько 30% підприємств, які на початок 2022р. були діючими. Між тим, втрати у кількості для різних груп підприємств суттєво різняться. Так, кількість великих підприємств скоротилась на майже 20%, малих — на 30%, а кількість середніх зменшилась на помітно меншу величину — на близько 15% (відтак, частка середніх підприємств у загальній кількості по країні зросла на 1 відсотковий пункт (в.п.) і склала 5,6%.

Сформована кількість суб'єктів підприємництва визначає відповідну чисельність зайнятих працівників. Так, протягом 2018-2021 рр. на великих підприємствах Івано-Франківської області працювало від 9001 до 11167 осіб. Тобто за досліджуваний період їх кількість збільшилась на 24,6%. Якщо у 2019-2020 рр. щорічний приріст складав 6%, то у 2021 р. чисельність працівників на великих підприємствах збільшилась 10,59%. Їх питома вага в загальній сукупності зайнятих працівників коливалась від 9,3% у 2018 р. до 10,2 у 2021 р. (табл. 2.4).

Середні підприємства також характеризуються позитивною динамікою у 2018-2020рр. За цей період темп приросту склав 28,68%. При цьому найкращий результат був у 2019 р. – 20,45%. У 2020 р. темп приросту скоротився до 6,84%, а у 2021 р. відбулося зменшення чисельності зайнятих на середніх підприємствах на 8,29% внаслідок зменшення кількості таких підприємств в області. Це знайшло відображення у питомій вазі зайнятих на середніх підприємствах в загальній чисельності зайнятих працівників. Протягом 2018-2020 р. їх частка збільшилась з 54,4% до 60,1%, а у 2021 р. зменшилася до 56,3%.

Таблиця 2.4. – Динаміка кількості зайнятих працівників на підприємствах за їх розмірами

Показники	Роки	Фактичне значення	Питома вага, %	Абсол. приріст		Темп приросту	
				баз.	ланц.	баз.	ланц.
великі підприємства	2018	9001	9,3				
	2019	9466	8,7	465	465	5,17	5,17
	2020	10098	9,0	1097	632	12,19	6,68
	2021	11167	10,2	2166	1069	24,06	10,59
середні підприємства	2018	52488	54,4				
	2019	63220	57,7	10732	10732	20,45	20,45
	2020	67543	60,1	15055	4323	28,68	6,84
	2021	61947	56,3	9459	-5596	18,02	-8,29
малі підприємства/ з них мікропідприємства	2018	35037	36,3				
	2019	36841	33,6	1804	1804	5,15	5,15
	2020	34684	30,9	-353	-2157	-1,01	-5,85
	2021	36809	33,5	1772	2125	5,06	6,13
Усього суб'єктів господарювання	2018	96526	100	79834			
	2019	109527	100	13001	13001	13,47	13,47
	2020	112325	100	15799	2798	16,37	2,55
	2021	109923	100	13397	-2402	13,88	-2,14

Найбільш нестабільна ситуації спостерігалася на малих підприємствах. Чисельність зайнятих працівників на них щорічно змінювалась. Максимальна кількість зайнятих працівників на малих підприємствах області була у 2019 р. – 36841 особа, а мінімальна – у 2020 р. – 34684 особи. Таким чином за 2018-2021 рр. чисельність зайнятих працівників на малих підприємствах збільшилась на 5,06%. А зменшення порівняно з попереднім роком відбулося у 2020 р. і становило 5,85%. Мікропідприємства демонструють схожу динаміку. При цьому у 2020 р. відсоток зменшення кількості зайнятих перевищив показник

малих підприємств в два рази і склав 13,61%. Малі підприємства охопили у 2018 р. 36,35 % усіх зайнятих працівників області. Протягом наступних двох років їх частка знижувалась і досягла 30,9% , а вже у 2021 р. зросла до 33,5%.

У 2022 р. в частині чисельності зайнятих працівників найбільші втрати припадають на малі підприємства. Якщо загальний показник зниження числа зайнятих у 2022р. порівняно з 2021р. склав 16%, а для великих підприємств — близько 17%, то для малих — майже 20% При цьому, скорочення для середніх підприємств виявилось найменшим — 13% Відтак, частка зайнятих на середніх підприємствах у чисельності зайнятих на всіх типах підприємств досягла 48% (і майже досягла рекордного показника коронавірусного 2020р., коли всі підприємства також знаходились під зовнішнім шоком) (рис. 2.4)

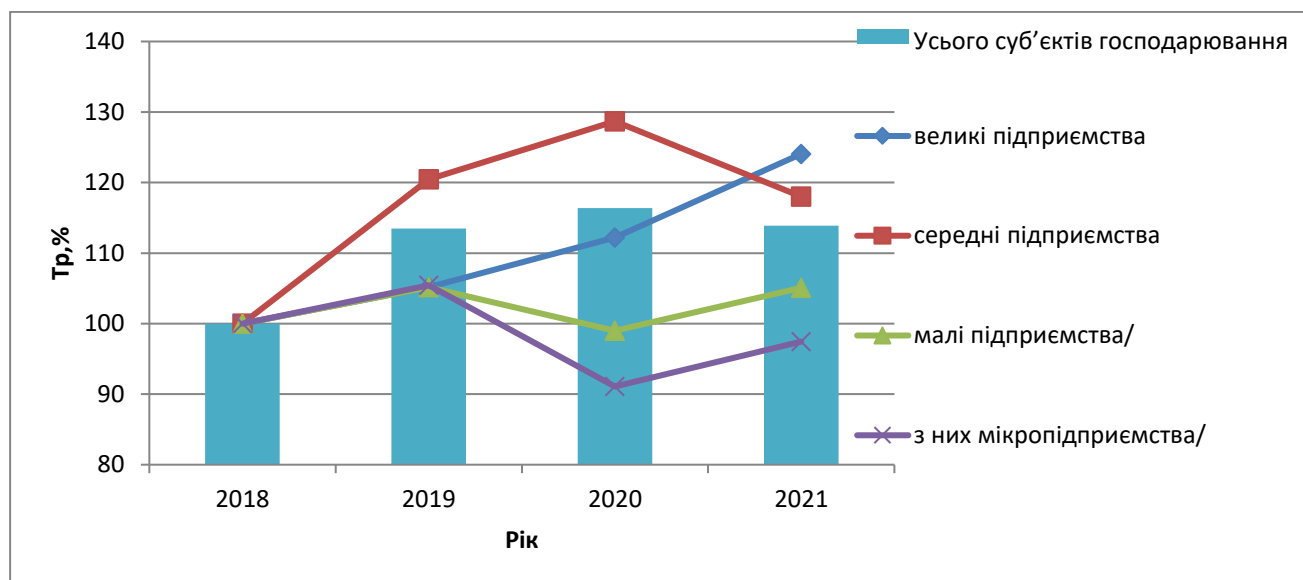

Рисунок 2.4. – Динаміка кількості зайнятих працівників на підприємствах з розподілом на великі, середні, малі

Звернемо також увагу на те, що протягом 2018-2021 рр. стійке зростання чисельності зайнятих демонструють середні підприємства, на великих і малих підприємствах щорічні зміни у чисельності (збільшення/зменшення) не є значними. Відтак, спостерігається послідовне зростання частки зайнятих у середньому підприємстві.

Позитивна динаміка протягом 2018-2021 рр. спостерігається за показником «Обсяг реалізованої продукції» як в цілому в підприємницькому секторі так і в розрізі окремих груп підприємств (табл. 2.5).

Таблиця 2.5. – Динаміка обсягу реалізованої продукції підприємствами Івано-Франківської області

Показники	Роки	млн. грн.	Темп росту		Темп приросту	
			баз.	ланц.	баз.	ланц.
великі підприємства	2018	30311,2				
	2019	44122,9	145,57	145,57	45,57	45,57
	2020	44153,0	145,67	100,07	45,67	0,07
	2021	59139,3	195,11	133,94	95,11	33,94
середні підприємства	2018	44118,3	100			
	2019	51005,0	115,61	115,61	15,61	15,61
	2020	53386,6	121,01	104,67	21,01	4,67
	2021	63833,4	144,69	119,57	44,69	19,57
малі підприємства	2018	23287,4	100			
	2019	25320,4	108,73	108,73	8,73	8,73
	2020	29041,3	124,71	114,70	24,71	14,70
	2021	36071,6	154,90	124,21	54,90	24,21
з них мікропідприємства	2018	9204,6	100			
	2019	9058,1	98,41	98,41	-1,59	-1,59
	2020	10480,5	113,86	115,70	13,86	15,70
	2021	12674,8	137,70	120,94	37,70	20,94
усього підприємств	2018	97717,0	100,00			
	2019	120448,4	123,26	123,26	23,26	23,26
	2020	126580,9	129,54	105,09	29,54	5,09
	2021	159044,3	162,76	125,65	62,76	25,65

Зокрема за досліджуваний період в Івано-Франківській області загальний приріст обсягів реалізації продукції склав 62,76%. Щорічний приріст становив 24% за виключенням 2020 р., який характеризувався мінімальним за досліджуваний період темпом приросту обсягу реалізації продукції – 5,09%. В груповому розрізі найкращі темпи приросту були продемонстровані великими

підприємствами: за 2018-2021 рр. приріст обсягів реалізації продукції склав 95,11% з максимальним значенням у 2019 р. (45,57%) і мінімальним у 2020 р. (0,07%). Середні та малі підприємства продемонстрували також зростаючу динаміку. Приріст обсягів реалізації продукції у середніх підприємств за досліджуваний період склав 44,59%, а щорічний максимальний приріст спостерігався у 2021 р. – 19,57%. В цей же час малі підприємства дещо перевищили темпи зростання середніх, хоча не досягли рівня великих підприємств. Динаміка приросту обсягів реалізації продукції мала більш рівномірний зростаючий характер: у 2019 р. приріст склав 8,73%, у 2020р. – 17,4%, у 2021 р. – 24,21%, що дозволило досягти збільшення обсягів реалізації продукції за весь період загалом на 54,9%.

Найбільше частка в загальному обсязі реалізованої продукції припадає на середні підприємства Івано-Франківської області (рис. 2.5).

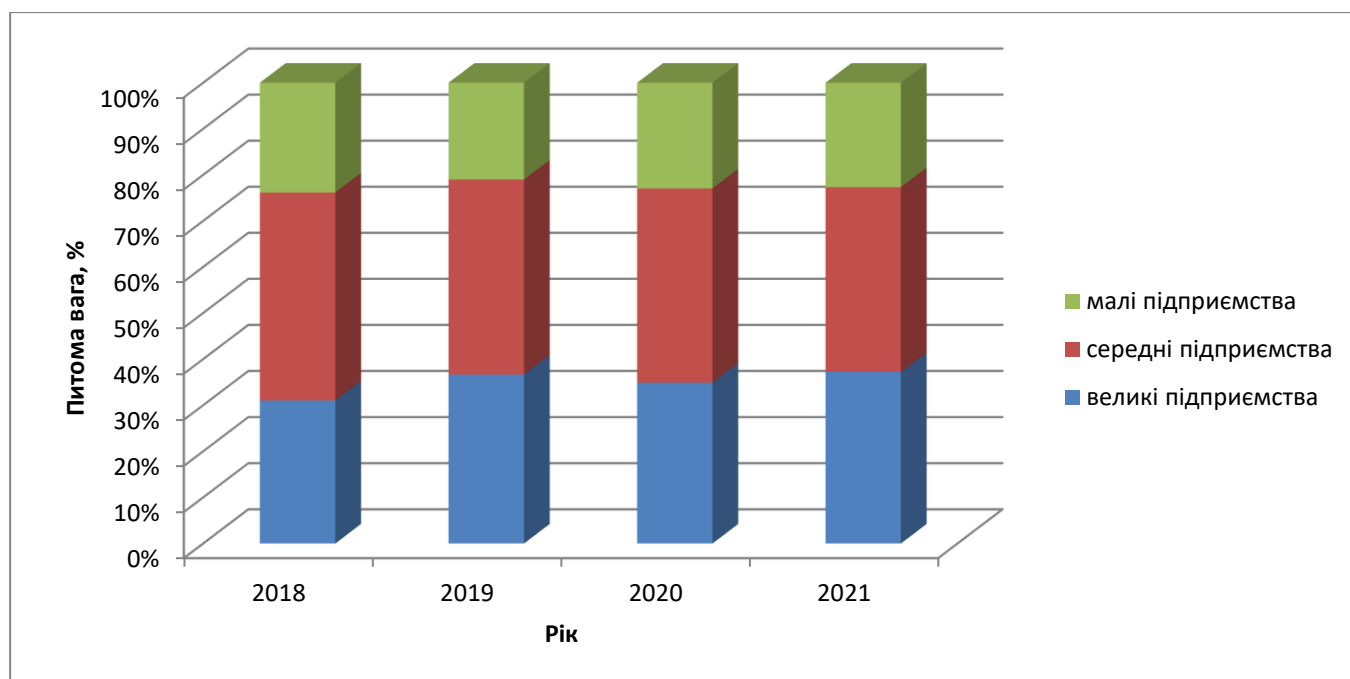

Рисунок 2.5. - Питома вага підприємств в загальному обсязі реалізованої продукції в Івано-Франківській області

Протягом 2018-2021 рр. питома вага великих підприємств в загальному обсязі реалізованої продукції зростає з 31,02 % до 37,18%. Приріст має рівномірний характер при незначному зменшенні у 2020 р., яке відбулося внаслідок протиепідемічних обмежень в умовах COVID-19. Внесок середніх підприємств в загальний обсяг реалізованої продукції протягом досліджуваного періоду поступово зменшується з 45,14% у 2018 р., до 40,14% у 2021 р. частка малих підприємств суттєво не змінюється і коливається від 23,83% у 2018 р. до 22,68% у 2021 р.

Таким чином, аналіз динаміки та структури суб'єктів підприємництва в Івано-Франківській області виявив, що протягом 2018-2021 рр. відбувалося поступове збільшення їх кількості. При цьому переважання малих підприємств є підтвердженням їх ключової ролі в економічному просторі Івано-Франківської області.

2.3. Оцінка підприємництва в Івано-Франківській області за видами економічної діяльності

Важливе значення в процесі дослідження підприємництва має її оцінка розрізі видів економічної діяльності, що дозволяє сформулювати підґрунтя для прийняття ефективних управлінських рішень щодо подальшого розвитку бізнесу та державної підтримки економіки на макрорівні. Тому особливу увагу варто звернути на галузевий розподіл кількості підприємців в області.

Проаналізувавши зміну структури суб'єктів господарювання в Івано-Франківській області за видами економічної діяльності за період 2019–2021 рр., можна зазначити, що у структурі суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності перше місце за кількістю підприємств займала сфера оптової та роздрібної торгівлі (табл. 2.5). У 2019 р. в цій галузі працювало 26207 господарюючих суб'єктів, що складає 47,2% від загальної їх кількості. Проте у 2021 р. частка підприємств оптової та роздрібної торгівлі зменшилась

до рівня 45,4%, тобто зменшення протягом трьох років склало 4,67 відсоткових пункти (в.п.).

Друге місце за кількістю суб'єктів господарювання займає промисловість. В цій сфері працювало у 2019 р. 4598 суб'єктів господарювання або 8,36%. В цій сфері також спостерігається зменшення кількості господарюючих суб'єктів на 10,73 в.п. У 2021 р. їх кількість складала 4117 або 7,46% від загальної кількості.

Таблиця 2.5. – Структурний розподіл кількості діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності, одиниць

Вид економічної діяльності	Кількості суб'єктів господарювання			Питома вага суб'єктів господарювання, %		
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Усього	55031	55477	55196	100	100	100
Сільське, лісове та рибне господарство	1501	1424	1311	2,73	2,57	2,38
Промисловість	4598	4369	4117	8,36	7,88	7,46
Будівництво	2153	2057	2025	3,91	3,71	3,67
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	26207	26141	25058	47,62	47,12	45,40
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	2407	2249	2215	4,37	4,05	4,01
Тимчасове розміщення й організація харчування	3064	3106	3202	5,57	5,60	5,80
Інформація та телекомунікації	3664	4202	5371	6,66	7,57	9,73
Фінансова та страхова діяльність	320	312	339	0,58	0,56	0,61
Операції з нерухомим майном	2155	2045	1995	3,92	3,69	3,61
Професійна, наукова та технічна діяльність	2736	2829	2969	4,97	5,10	5,38
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1144	1103	1100	2,08	1,99	1,99
Освіта	322	364	381	0,59	0,66	0,69
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1243	1599	1543	2,26	2,88	2,80
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	311	332	344	0,57	0,60	0,62
Надання інших видів послуг	3206	3345	3226	5,83	6,03	5,84

Також варто зазначити, що за 2019-2021 рр. скоротилася частка кількості суб'єктів господарювання в сільськогосподарській діяльності (12,92 в.п.), у сфері транспорту, складського господарства (8,25 в.п.), операціях з нерухомим майном (7,7 в.п.) та будівельній сфері (6,23 в.п.).

Третє місце в загальному обсязі кількості суб'єктів господарювання в економіці області займає сфера інформації та телекомунікації – 3664 суб'єктів господарювання або 6,66%. Кількість господарюючих суб'єктів збільшилась з 5371 у 2021 р. Тобто протягом трьох років їх питома вага зросла з 1,83% до 2,59% від загальної кількості суб'єктів господарювання в Івано-Франківській області . Це найвищий рівень темпу приросту, який складає 46.15 в.п. Позитивна динаміка спостерігалась також у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (23,76 в.п.), освіти (17,97 в.п.), мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (10,28 в.п.)

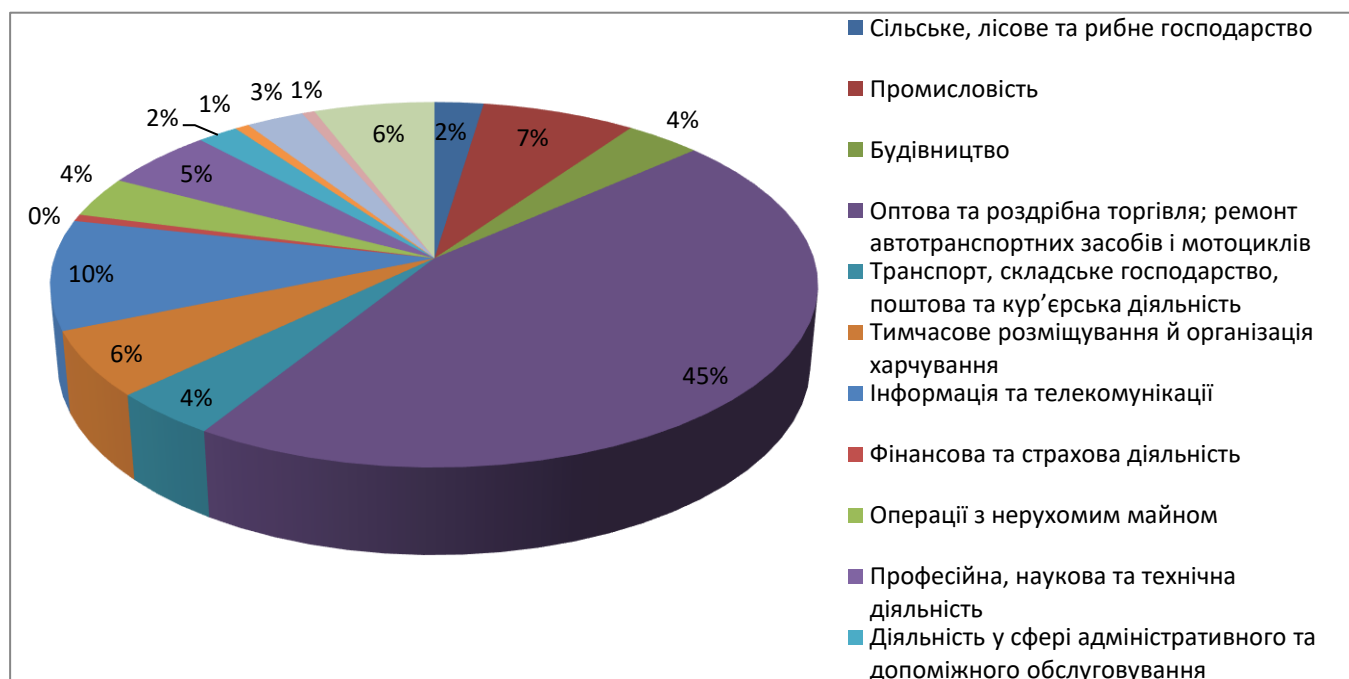

Рисунок 2.6. – Структура кількості суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2021 р.

Щодо розподілу суб'єктів господарювання на підприємства та ФОПи, то протягом 2019-2021 рр. в Івано-Франківській області відбувалося збільшення кількості фізичних осіб-підприємців з 43436 осіб у 2019 р. до 47403 особи у

2021 р. В цей же час кількість діючих підприємств зменшилась з 8505 у 2019 р. до 7793 у 2021 р. (табл. 2.6).

Таблиця 2.6. - Структура кількості діючих фізичних осіб-підприємців за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	одниць	у % до загальної кількості ФОП	одниць	у % до загальної кількості ФОП	одниць	у % до загальної кількості ФОП
Усього	46436	100	47353	100	47403	100
Сільське, лісове та рибне господарство	580	1,2	570	1,2	530	1,1
Промисловість	3119	6,7	2943	6,2	2702	5,7
Будівництво	980	2,1	952	2	961	2
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	24148	52	24206	51,1	23231	49
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	2090	4,5	1931	4,1	1882	4,0
Тимчасове розміщування й організація харчування	2843	6,1	2909	6,2	3001	6,3
Інформація та телекомунікації	3395	7,3	3941	8,3	5116	10,8
Фінансова та страхова діяльність	239	0,5	231	0,5	266	0,6
Операції з нерухомим майном	1328	2,9	1294	2,7	1314	2,8
Професійна, наукова та технічна діяльність	2237	4,8	2378	5	2515	5,3
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	771	1,7	761	1,6	791	1,7
Освіта	267	0,6	313	0,7	334	0,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1054	2,3	1374	2,9	1316	2,8
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	267	0,6	288	0,6	300	0,6
Надання інших видів послуг	3118	6,7	3262	6,9	3144	6,6

Варто зазначити, що самозайняті підприємці є рушійною силою розвитку економіки будь-якої країни, засобом подолання проблем низької платоспроможності та безробіття на території держави. В галузевому розподілі найбільша кількість фізичних осіб-підприємців працює в сфері оптової та роздрібною торгівлі – 52% від загальної кількості працюючих в області фізичних осіб-підприємців у 2019 р. та 49% у 2021р. Сфера інформації та телекомунікації знаходиться на другому місці за кількістю ФОПів та демонструє поступове їх збільшення їх частки в загальному обсязі з 7,3% до 10,8%. Частка підприємців у сфері тимчасового розміщення й організації харчування коливається з 6,1% у 2019 р. до 6,3% у 2021 р. В промисловості у 2019 р. кількість ФОПів складала 6,7% від їх загальної кількості, а у 2021 р. 5,7%.

Зміна динаміки кількості суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності свідчить про зміни вподобань підприємців щодо сфери діяльності. Тобто спостерігається зменшення кількості суб'єктів господарювання у торгівлі, при цьому у інформаційній та телекомунікаційній сферах відбувається їх збільшення (рис. 2.7).

Галузевий розподіл підприємств дещо відрізняється від структури фізичних осіб-підприємців за видами економічної діяльності. Оптова та роздрібна торгівля займає перше місце в обох категоріях суб'єктів господарювання . В цій сфері працювало 1827 підприємств або 23,4% від загальної їх кількості. На другому за кількістю знаходиться промисловість – 1415 підприємств або 18,16% від усіх підприємств та будівництво - 1064 підприємств або 13,65% (Додаток А).

При цьому найбільша кількість великих підприємств – п'ять – працювало у промисловості, по два великих підприємства у сільському господарстві та транспорті. Провідне місце серед підприємств області займають ПрАТ "Івано-Франківськцемент", ДП "ВО "Карпати", ТОВ "Карпатнафтохім", ТОВ "Леоні Ваерінг Системс УА ГмбХ".

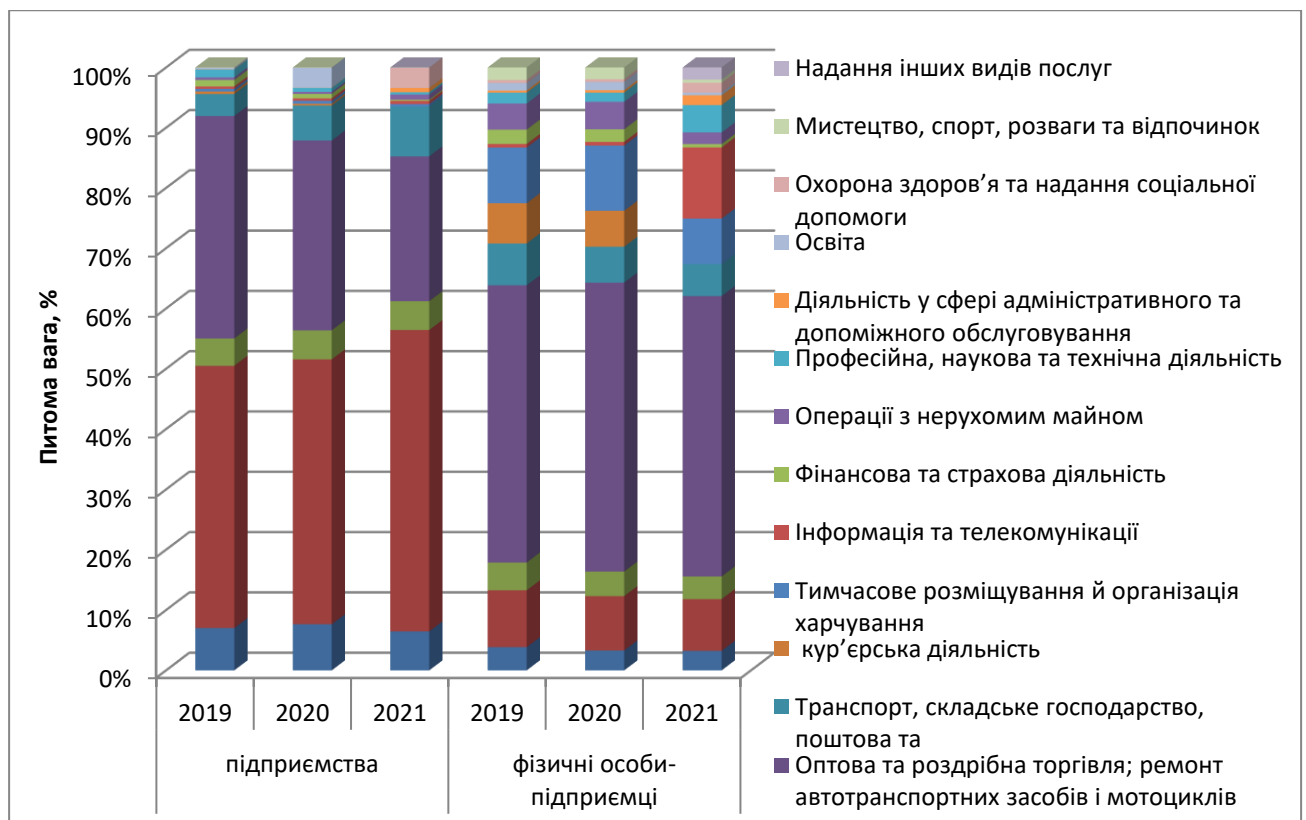

Рисунок 2.7. – Структура обсягів реалізованої продукції суб'єктами підприємництва Івано-Франківської області за видами економічної діяльності у 2021 р.

Використання нафтогазоносних надр в області здійснюють 20 суб'єктів господарювання, серед яких провідне місце займають ПАТ "Укрнафта", НГВУ "Надвірнанафтогаз" та НГВУ "Долинанфтогаз" .

Основними підприємствами в сфері постачання електроенергії, газу, пари є ВП "Бурштинська ТЕС", АТ "Прикарпаттяобленерго", АТ "ДТЕК Західенерго", ДП "Калуська теплоелектроцентраль – Нова".

Вагоме місце в економіці регіону займає агропромисловий комплекс Прикарпаття. Його питома вага у валовій доданій вартості регіону становить майже 13,0 %. У 2021 р. у сільському господарстві Івано-Франківщини працювало 781 підприємство, з яких 462 - це фермерські господарства.

Діяльність багатьох підприємств в умовах безпрецедентних викликів, починаючи з 24.02.2022 р., була тимчасово призупинена внаслідок безпосередньої військової загрози та заблокований доступ до ринків збуту чи

сировини. Це призвело до кардинальних змін як в системі міжгалузевих зв'язків, так і в структурі економіки в цілому. В процесі релокації бізнесу в умовах воєнного стану у 2022 р. в Івано-Франківську область перемістилося 66 суб'єктів господарювання. З них 47 підприємств відновили роботу на нових площах. Цей процес продовжується, частина підприємств знаходиться на етапі визначення локацій для продовження діяльності та способів транспортування. Оцінка підприємницької діяльності, починаючи з лютого 2022 р. ускладнена внаслідок відсутності статистичної інформації.

Обсяги реалізації продукції протягом 2019-2021 рр. поступово збільшується. При цьому промисловість є провідною галуззю економіки області, яка збільшує обсяги реалізованої продукції з 54,5 млрд. грн. у 2019 р. до 82,5 млрд. грн. у 2021 р. Її питома вага в загальному обсязі реалізованої продукції становила у 2019 р. 38,08% . При цьому запровадження у 2020 р. карантинних заходів, спричинених коронавірусом COVID19, призвело до зменшення обсягів виробництва у промисловості. А вже у 2021 р. частка промисловості збільшилась до 42,42% (рис. 2.8).

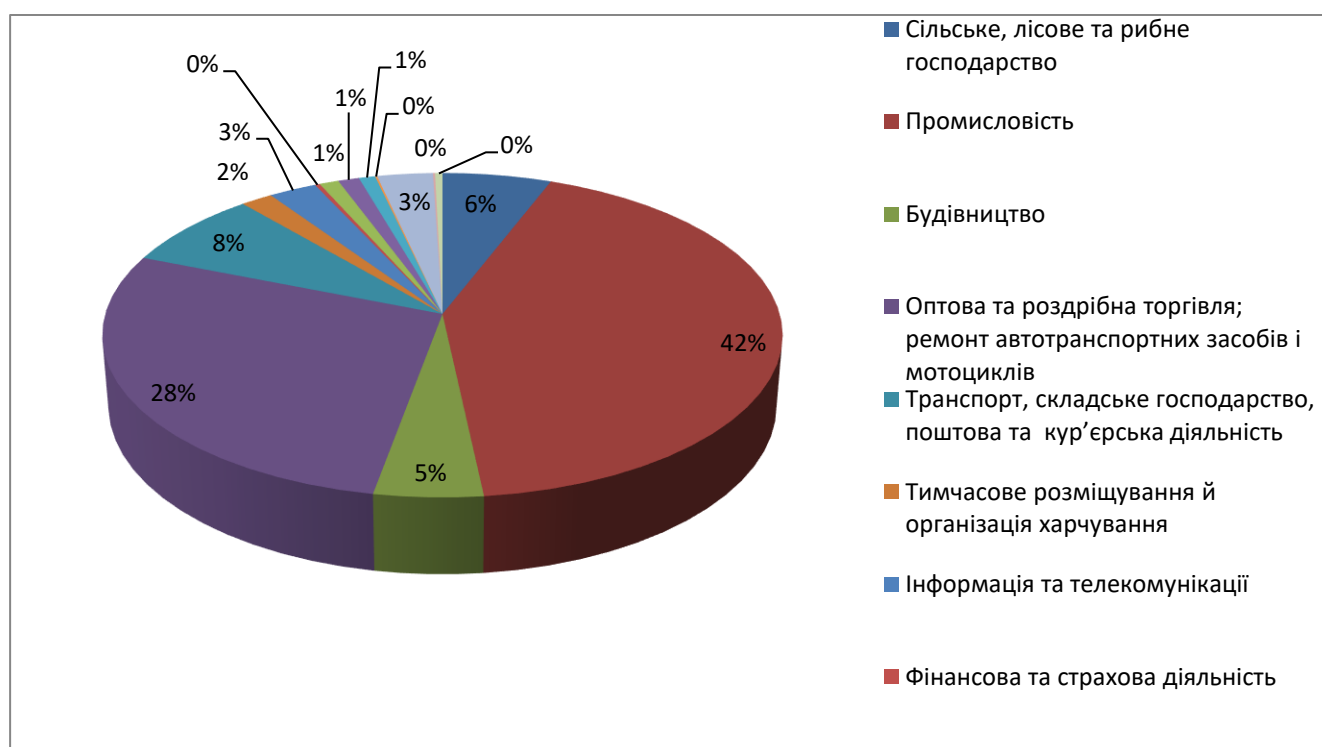

Рисунок 2.8. - Структура обсягу реалізованої продукції суб'єктами господарювання за видами економічної діяльності у 2021 р.

За окремими видами промислової продукції Івано-Франківська область в економіці України також займає значну частку. Зокрема у 2021 р. виробництво електроенергії в області становило 4,9 % від загальноукраїнського виробництва, видобуток сирої нафти складає 22,3%, виготовлення деревини з ялини – 38,5%, а видобуток газу нафтового попутного – 41,3 %. В умовах 2022 р. завданням регіональної промислової політики було збереження виробничого потенціалу області, адаптація до вимог військового часу та забезпечення умов для відновлення функціонування релокованих суб'єктів господарювання. Відповідно до оприлюдненої інформації в структурі промисловості питома вага реалізованої продукції в добувній промисловості і розробленні кар'єрів становить 13,7%, на переробну промисловість припадає 45,1%, а постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря займає 40,4% від загальної суми реалізованої продукції. Значне зменшення обсягів виробництва відбулося у галузі хімічних речовин і хімічної продукції, де обсяги зниження за окремими видами досягли 40,0-90,0% внаслідок запровадження режиму простою на основних підприємствах галузі.

На результатах роботи підприємств промислового комплексу позначилося зростання цін на сировину та матеріали, порушення логістичних ланцюгів постачання у зв'язку з військовими діями, планові і аварійні вимкнення електроенергії

Позитивний вплив на розвиток промислового виробництва області може мати відновлення виробництва хімічної продукції (ТОВ «Карпатнафтохім»), модернізація виробничих потужностей ДП «ВО Карпати», ТОВ «Галвапно» шляхом залучення інвестиційних ресурсів, впровадження заходів щодо зменшення енергоспоживання споживання на ТОВ «Уніплит», ТОВ «Інтелком» тощо.

На другому місці за обсягами реалізації знаходиться сфера оптової та роздрібної торгівлі. Протягом 2019-2022 рр. спостерігалось поступове зменшення обсягів реалізації продукції за цим видом економічної діяльності,

що супроводжувалось зменшенням її питомої ваги в загальному обсязі реалізованої продукції з 38,36% у 2019 р. до 28.13 % у 2021 р.

Агропромисловий комплекс Прикарпаття створює понад чверть валового регіонального продукту, а питома вага сільського господарства у валовій доданій вартості складає понад 14,0 відсотків. У галузі працює майже 30,0% зайнятого населення регіону. Обсяги реалізованої продукції в сільськогосподарському виробництві протягом 2019 -2021 рр. поступово збільшуються з 9,32 млрд. грн. до 11.43 млрд. грн. Разом з тим внаслідок структурного перерозподілу в економіці регіону відбулося незначне зменшення питомої ваги сільського, лісового та рибного господарства з 6,51% у 2019р. ж 5,87% у 2021 р. Обсяг сільськогосподарського виробництва у 2022 р., у порівнянні з попереднім роком, склав 96,2% Негативний вплив мало порушення логістики щодо поставок насіння, міңдобрив та засобів захисту рослин та дефіцит і значне подорожчання пального в умовах воєнного стану.

Протягом 2019-2021 рр. суттєве зростання частки реалізованої продукції спостерігалось у сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності (з 4,17% до 7,71%) та сфері інформації та телекомунікації (з 1,83% до 2,59%). Зменшення обсягів реалізації продукції та частки в загальному її обсязі відбулося у фінансовій та страховій діяльності, операціях з нерухомими майном, діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування.

Таким чином поступове збільшення загального обсягу реалізованої продукції в Івано-Франківській області протягом 2019 – 2022 р. відбувалося на фоні структурного перерозподілу за видами економічної діяльності.

2.4. Оцінка фінансових результатів підприємств Івано-Франківської області

Фінансові результати є ключовим показником ефективності підприємницької діяльності та є основою для планування і управління ресурсами підприємства. На їх основі приймаються рішення щодо бюджетування, інвестицій, оптимізації витрат та інших аспектів фінансового управління.

В цілому, фінансові результати виступають інструментом для вимірювання та контролю ефективності підприємницької діяльності та визначають стратегічні напрямки подальшого розвитку підприємства (табл. 2.6).

Протягом 2018-2022 рр. фінансові результати підприємств Івано-Франківської області мають нерівномірну динаміку. Зокрема, 2018-2019 рр. характеризується позитивним значенням і зростанням на 871,9 млн. грн. Проте пандемія COVID-19 р. зумовила суттєві проблеми в підприємницькому секторі у 2020 р. і призвела до загальної суми збитків в розмірі 2126,2 млн. грн.

Таблиця 2.6 – Динаміка фінансових результатів підприємницької діяльності в Івано-Франківській області

Роки	Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млн. грн			Прибуток			Збиток		
	Млн. грн.	Абсол. приріст		Млн. грн.	Абсол. приріст		Млн. грн.	Абсол. приріст	
		баз.	ланц.		баз.	ланц.		баз.	ланц.
по великих підприємствах									
2018	497			818,7			321,7		
2019	2350,2	1853,2	1853,2	2940,0	2443	2121,3	589,8	92,8	268,1
2020	-4122,6	-4619,6	-6472,8	1835,0	1338	-1105	5957,6	5460,6	5367,8
2021	10292,7	9795,7	14415,3	10378,1	9881,1	8543,1	85,4	-411,6	-5872,2
2022	-4453,0	-4950	-14745,7	3060,7	2563,7	-7317,4	7513,7	7016,7	7428,3
по середніх підприємствах									
2018	551,3			1743,2			1191,9		
2019	228,5	-322,8	-322,8	2252,2	1700,9	509	2023,7	1472,4	831,8
2020	1425,9	874,6	1197,4	3925,6	3374,3	1673,4	2499,7	1948,4	476

2021	3468,1	2916,8	2042,2	4996,1	4444,8	1070,5	1528,0	976,7	-971,7
2022	-3957,9	-4509,2	-7426	4430,5	3879,2	-565,6	8388,4	7837,1	6860,4
по малих підприємствах									
2018	-38,9			1514,1			1553		
2019	-697,4	-658,5	-658,5	1910,7	1949,6	396,6	2608,1	2647	1055,1
2020	570,5	609,4	1267,9	2221,8	2260,7	311,1	1651,3	1690,2	-956,8
2021	1852,3	1891,2	1281,8	3032,4	3071,3	810,6	1180,1	1219	-471,2
2022	1821,8	1860,7	-30,5	3381,9	3420,8	349,5	1560,1	1599	380
у тому числі по мікропідприємствах									
2018	-461,5			698,5			1160		
2019	224,1	685,6	685,6	843,8	1305,3	145,3	619,7	1081,2	-540,3
2020	-211,1	250,4	-435,2	836,3	1297,8	-7,5	1047,4	1508,9	427,7
2021	618,5	1080	829,6	1301,9	1763,4	465,6	683,4	1144,9	-364
2022	-169,7	291,8	-788,2	1061,8	1523,3	-240,1	1231,5	1693	548,1
Усього									
2018	1009,4			4076			3066,6		
2019	1881,3	871,9	871,9	7102,9	6093,5	3026,9	5221,6	4212,2	2155
2020	-2126,2	-3135,6	-4007,5	7982,4	6973	879,5	10108,6	9099,2	4887
2021	15613,1	14603,7	17739,3	18406,6	17397,2	10424,2	2793,5	1784,1	-7315,1
2022	-6589,1	-7598,5	-22202,2	10873,1	9863,7	-7533,5	17462,2	16452,8	14668,7

Незважаючи на ослабленість втратами від пандемії Covid-19 та карантинних обмежень, які фактично зумовили значні проблеми у господарюючих суб'єктів усіх розмірів і форм підприємницький сектор у 2021 р. продемонстрував суттєве покращення загального фінансового результату, значення якого зросло до 15613,1 млн. грн.

Війна є найбільш руйнівним для підприємництва чинником; загальна слабкість економічного сектору, ріст витрат держави на забезпечення воєнних дій та оборони, непередбачувані фінансові і матеріальні втрати, постійні ризики, а також значні обмеження у сфері міжнародної торгівлі спричинили поступову дестабілізацію кожної із ланок системи. Так, бізнес України, за підсумками 2022 р., зазнав безпрецедентно великих прямих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення, їх обсяг оцінюється у 13 млрд дол. [15]. В Івано-Франківській області загальний фінансовий результат також був від'ємним і становив -6589,1 млн. грн. (рис. 2.9). Повномасштабне російське вторгнення змусило багатьох власників бізнесів змінити звичний темп роботи,

місце розташування, а то й взагалі переорієнтуватися. Перед економікою Івано-Франківська із початком повномасштабного вторгнення постали нелегкі виклики. Це зруйновані логістичні зв'язки - найскладніше для всіх, оскільки підприємцям терміново доводилося шукати інгредієнти, упаковку, можливості збуту продукції тощо; енергетична криза, нестача кваліфікованих кадрів у зв'язку із мобілізацією та виїздом за кордон жінок з дітьми, зростання вартості сировини, матеріалів та енергоресурсів, недоступність кредитних коштів, перебої зі зв'язком та інтернетом, обмежений доступ до дешевих фінансових ресурсів. Ці виклики відповідно вплинули на результат господарської діяльності підприємств.

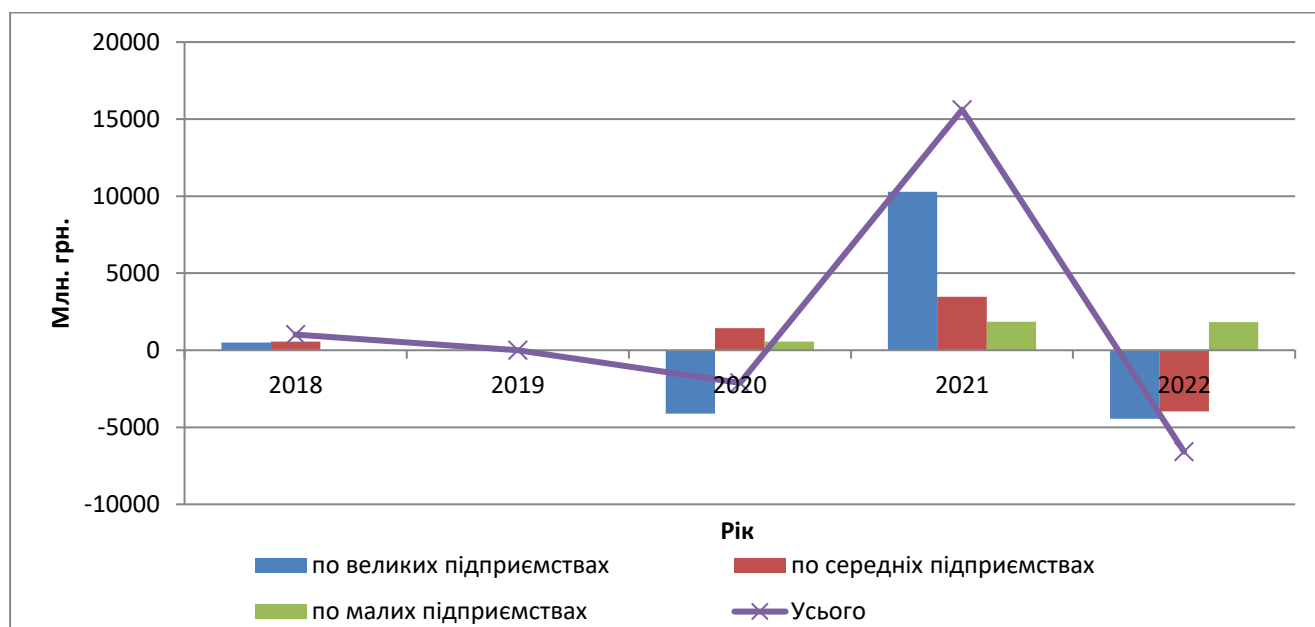

Рисунок 2.9 – Фінансові результати діяльності підприємств Івано-Франківської області

Протягом досліджуваного періоду фінансові результати різних категорій підприємств суттєво відрізнялись. Основна сума прибутків у 2018-2019 рр. була сформована великим та середніми підприємствами області. Разом з тим, якщо у 2018 р. великий бізнес отримав 497 млн. грн. прибутку, а середні підприємства 551,3 млн. грн., то у 2019 р. великі підприємства суттєво покращили результативність своєї діяльності та отримали прибутки в сумі 2350,2 млн. грн., тоді як середні підприємства погіршили загальний фінансовий результат на

322,8 млн. грн. При цьому сума прибутків, отриманих великими підприємствами у 2018 р. склала 818,7 млн. грн., а збитків – 312,7 млн. грн. У 2019 р. прибутки великих підприємств збільшилися на 1338 млн. грн. при одночасному зростанні збитків на 92,8 млн. грн. Загальна сума прибутків у 2019 р. зростала у середніх підприємств на 1700,9 млн. грн., а малого бізнесу – на 1949,6 млн. грн. Також збільшувалася загальна величина збитків середніх підприємств на 1472,4 млн. грн. та малого бізнесу на 2647 млн. грн. Малі підприємства протягом 2018-2019 рр. в цілому по області отримали збитки, які зросли на 658,5 млн. грн.

У 2020 р. великі підприємства Івано-Франківської області внаслідок необхідності дотримання карантинних обмежень отримали збитки, тоді як середні та малі підприємств змогли адаптуватися до нових умов роботи, що призвело до отримання ними загального позитивного результату. В умовах воєнного стану у 2022 р. тільки сектор малого підприємництва продовжив позитивну динаміку, хоча загальний фінансовий результат цих підприємств зменшився на 30,5 млн. грн.

Щодо кількісного розподілу прибутків та збитків, які одержали великі, середні та малі підприємства, бачимо, що в цілому в Івано-Франківській області переважають підприємства, які працюють прибутково протягом 2018-2022 рр. (рис. 2.10).

Незважаючи на встановлений режим воєнного стану в Україні, бізнес прилаштувався до нових викликів. Складнощі з постачанням, зміна пріоритетів та купівельна спроможність покупців не завадили в 2022 р. Загалом у 2018 р. прибуток отримали 75% середніх підприємств, 81,7% - малих та 8,3 % великих підприємств. У 2019 р. питома вага прибуткових підприємств зменшилась в усіх категоріях: 74,1% - великі, 74,5% - середні, 79,9% - малі підприємства. - малі підприємства.

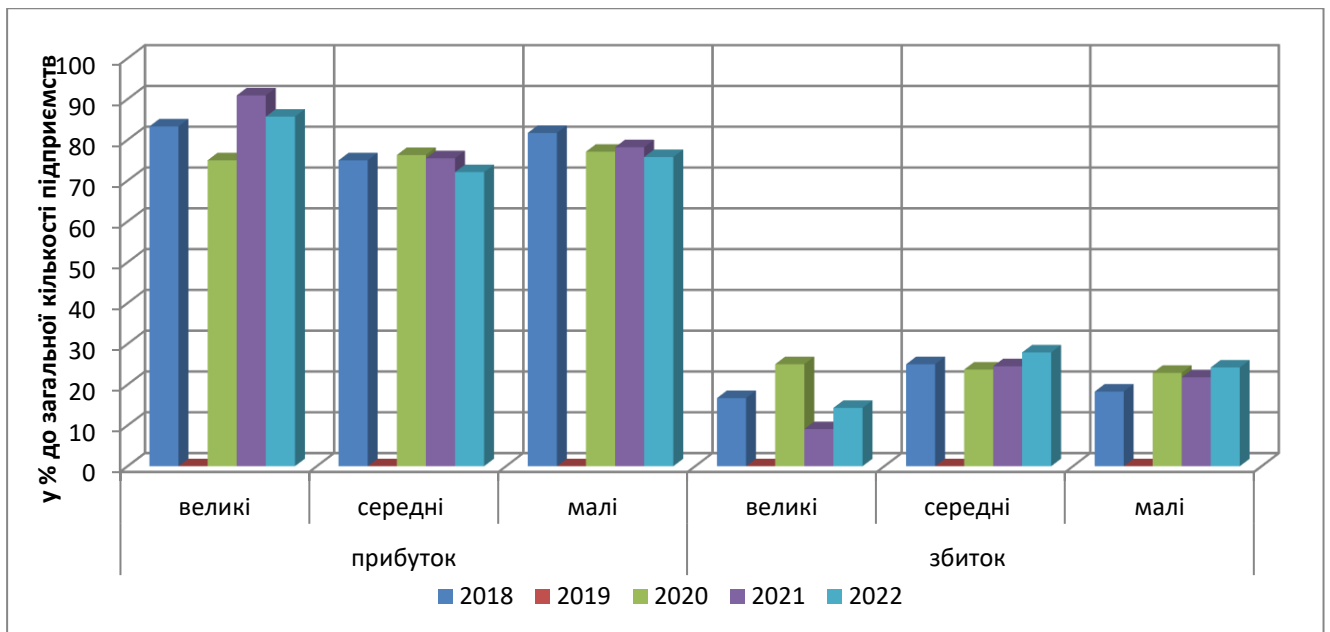

Рисунок 2.10 – Кількісний розподілу прибутків та збитків, які одержали великі, середні та малі підприємства Івано-Франківської області

У 2022 році 15 найбільших компаній Івано-Франківщини отримали 52,2 млрд. гривень доходів:

- ТОВ «Прикарпатенерготрейд» (м.Івано-Франківськ) - 8 млрд.
- ТОВ «Галичина-Табак» (м.Івано-Франківськ) - 6,9 млрд.
- ПРАТ «Івано-Франківськцемент» (с.Ямниця) - 6,6 млрд.
- ТОВ «Карпатнафтохім» (м.Калуш) - 5,9 млрд.
- ТОВ «Західнадрасервіс» (смт.Богородчани) - 4,8 млрд.
- ТОВ «Запорізький завод кольорових сплавів» (м.Івано-Франківськ) - 3,2 млрд.
- АТ «Прикарпаттяобленерго» (м.Івано-Франківськ) - 2,8 млрд.
- ТОВ «Гудвелі Україна» (с.Копанки Калузького району) - 2,4 млрд.
- ТОВ «Запорізький завод кольорових металів» (м.Івано-Франківськ) - 2 млрд.
- ТОВ «Захід-Агро МХП» (м.Рогатин) - 2 млрд.
- ТОВ «Імперово-Фудз» (м.Івано-Франківськ) - 1,9 млрд.
- ТОВ «Івано-Франківськгаз Збут» - 1,5 млрд.
- ПП «Фармацевтична компанія «Здорова Родина» (м.Івано-Франківськ) - 1,5 млрд.
- ТОВ «Мрія Фармінг Карпати» (с.Росохач Коломийського району) - 1,4 млрд.

- ТОВ «Прикарпатський торговий дім» (м.Івано-Франківськ) (1,3 млрд.)

Найбільша кількість прибуткових підприємств протягом 2018-2022 рр. була у 2021 р. серед великих підприємств (90,9%), у 2020 р. в категорії середніх підприємств (76,3%) та у 2018 р. в секторі малого підприємництва (81,7%).

Проте, великий бізнес проявив більшу стійкість до потрясінь 2022 р. і майже 85,7% господарюючих суб'єктів продовжили працювати прибутково, що дозволило забезпечити надходження податку на прибуток до місцевого бюджету в сумі 97,3 млн грн., тоді як серед суб'єктів малого та середнього підприємництва відсоток прибуткових підприємств склав відповідно 75,8% та 72,1%.

Найбільший відсоток підприємств, які одержали прибуток у 2022 р., розташовані у Верховинському (86,9%) та Косівському (86%) районі Івано-Франківської області, а найменше у Івано-Франківському (73,9%) та Калуському (76,3%).

До головних проблем, що значно обмежували можливості бізнесу належали: зростання цін на сировину/матеріали/товари (62% респондентів), складнощі з перевезенням сировини чи готової продукції територією України (47% респондентів), зменшення попиту на продукцію/послуги, а також брак палива (36% респондентів) [50].

Негативний вплив на діяльність підприємств спричинила енергетична криза, яка виникла внаслідок безпрецедентних обстрілів критичної інфраструктури України та призвела до перебоїв з постачанням електроенергії, водо- та теплопостачанням, випередивши проблему зростання вхідних цін.

До інших проблем, які менш негативно впливають на стан підприємництва, але залишаються серед актуальних перешкод для бізнесу належать: розрив ланцюжків постачання, брак робочої сили як наслідок масової міграції, брак палива, руйнування виробничих потужностей, пошкодження майна у результаті активних бойових дій, корупція

Економічне зростання залежить від доданої вартості, яка створюється в економічній системі. Підприємницький сектор забезпечує ринок необхідними товарами і послугами. В галузевому розподіл також спостерігається значне коливання фінансових результатів (рис. 2.11).

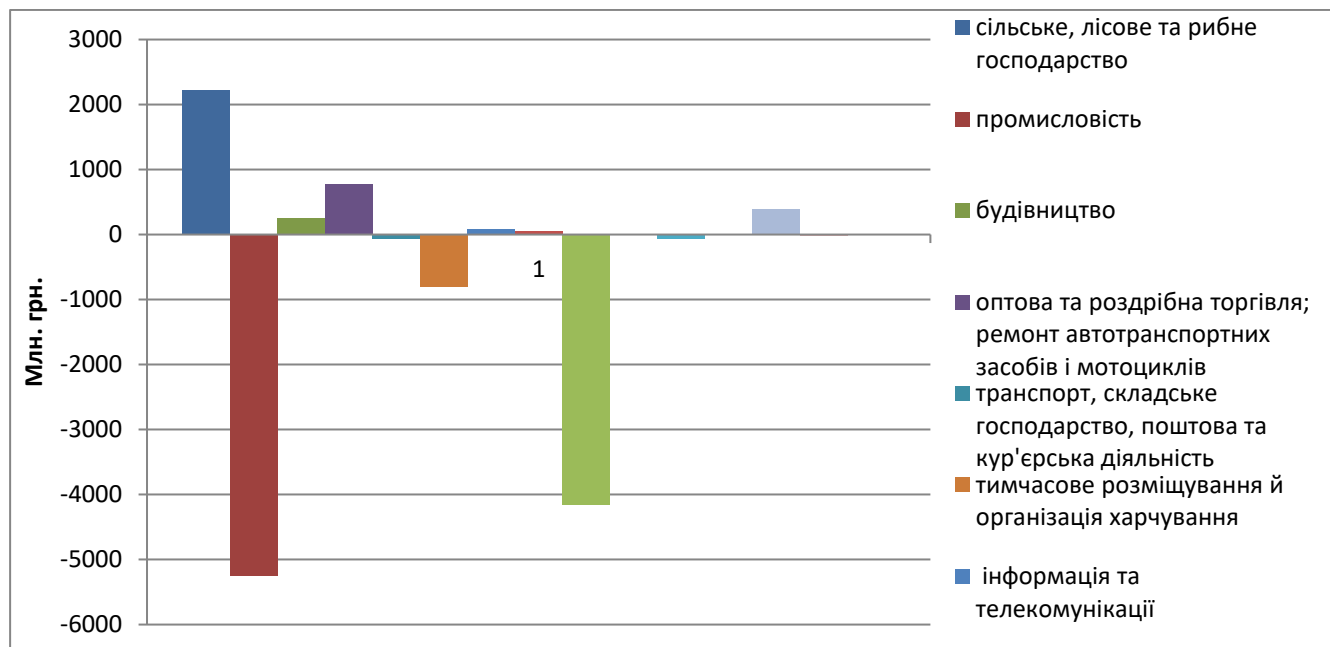

Рисунок 2.11 - Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності за 2022 рік

Так у 2022 р. найкращий фінансовий результат (2227,3 млн. грн.) отримали підприємства, що працювали у сфері сільського господарства. Друге місце зайняли підприємства оптової та роздрібно торгівлі (773,8млн. грн.), а третє - інформація та телекомунікації (82,66млн. грн.) Найбільші збитки отримали промислові підприємства -5260,6 млн. грн.

Важливе місце в оцінці результатів підприємницької діяльності має визначення її ефективності. Показником, що її характеризує є рентабельність діяльності.

Загальний рівень рентабельності підприємств Івано-Франківської області зростає протягом 2019-2021 рр. з 2,6% до 11,7%. Найвищого рівня ефективності діяльності у 2019 р. досягли підприємства, що працювали у сфері тимчасового розміщування й організації харчування. Їх рівень рентабельності склав 96,3%.

Разом з тим. У наступні роки відбувається погіршення результатів їх діяльності, що призвело до зменшенні рівня рівня рентабельності у 2020 р. до рівня 45,1%, а у 2021 р. до 27,1%.

Ефективну роботу в 2019 р. продемонстрували також підприємства оптової та роздрібною торгівля – 11,6% рентабельності, охорона здоров'я - 15,4%, професійна, наукова та технічна діяльність – 8,6%, будівництво 5,6%. Рівень рентабельності діяльності промислових підприємств склав 2,9%, а сільськогосподарські підприємства були збитковими (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 - Рентабельність діяльності підприємств за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	2019	2020	2021	2022
Усього	2,6	6,2	11,7	-6,4
сільське, лісове та рибне господарство	-0,4	12,3	29,4	18,5
промисловість	2,9	7,5	12,8	-9
будівництво	5,6	5,6	2,8	2,9
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	11,6	11	25,4	11,5
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	-0,7	1,7	-0,8	-1,8
тимчасове розміщування й організація харчування	96,3	45,1	27,1	-44,6
інформація та телекомунікації	5,2	4,8	4,1	7,3
фінансова та страхова діяльність	3,6	5,7	14,4	7,8
операції з нерухомим майном	-2,6	1,6	17,4	-50,2
професійна, наукова та технічна діяльність	8,6	8,3	2,5	-0,5
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-24,0	24,1	2,4	-3,7
освіта	3,6	3,3	2,6	9,1
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	15,4	27,4	3,4	5,5
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-4,3	8,8	-11,8	-2,1
надання інших видів послуг	-25,4	0,5	-12,0	7,7

В цілому неефективною у 2019 р. була діяльність підприємств у сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності (-0,7%), операцій з нерухомим майном (-2,6%), діяльності у сфері

адміністративного та допоміжного обслуговування (-24%) та мистецтва, спорту, розваги та відпочинку (-4,3%).

Залучення у 2019 р. у харчову промисловість капітальних інвестицій на суму 97,8 млн. грн. та прямі іноземні інвестиції (97,8 млн. грн.), зростання обсягів виробництва електрокабельної продукції на ДП ВО «Карпати», ТОВ «Леоні Ваерінг Системс УА ГмбХ», збільшення обсягів виробництва на ТОВ «Карпатнафтохім», збільшенн виробничих потужностей на ТОВ «Ектос ІФ» та ТОВ «Інтелком», реконструкція і модернізація виробництв на АТ «ДТЕК Західенерго», ВП «Бурштинська ТЕС» та ДП «Калуська теплоелектроцентрально – Нова» призвели до підвищення ефективності їх діяльності, що знайшло відображення у збільшенні рентабельності промисловості у 2020 р. до 7,5%, а у 2021 р. до 12,8%.

Капітальні інвестиції у сільське господарство в сумі 514,5 млн. грн., а також прямі іноземні інвестиції в сумі 514,5 млн. грн у 2019 р. були суттєвим вкладом в покращення результатів діяльності сільськогосподарських підприємств. Так у 2020 р. рівень їх рентабельності зріс до 12,3%, а у 2021 р. до 29,4%.

В цілому у 2020 р. для більшості видів економічної діяльності рівень рентабельності збільшився. Незначне зменшенні ефективності діяльності відбулося у сфері оптової та роздрібної торгівлі, інформації та телекомунікації, професійної, наукової та технічної діяльності та освіти.

У 2021 р. найвищий рівень діяльності було досягну у сільському господарстві – 29,4%, оптовій та роздрібній торгівлі – 25,4% та організації харчування – 27,1%. Нерентабельною була діяльність підприємств транспорту та складського господарства та сфера мистецтва, спорту й розваг.

У 2022 р. негативні фінансові результати призвели до суттєвого падіння рівня рентабельності в цілому по області. Так, загальний рівень збитковості підприємств у 2022 р досяг -6,4%. Найвищий рівень нерентабельності спостерігався у операціях з нерухомим майном – (-50,2%), організації харчування – (-44,6%) та промисловості – (-9%). Найбільш рентабельною була

робота сільськогосподарських підприємств (18,5%), торговельних (11,5%), освітніх (9,1%), фінансових (7,8%) та інформаційних й телекомунікаційних (7,3%).

Отже, фінансові результати підприємств Івано-Франківської області мають нерівномірну динаміку, а сучасні виклики та загрози зумовили активізацію кризових процесів та призвели до погіршення результативності підприємницької діяльності.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз підприємництва Івано-Франківської області виявив, що загальна кількість суб'єктів господарювання протягом 2018-2022 рр. змінювалась нерівномірно. Визначено, що в цілому протягом 2018-2019 р. відбувалося збільшення їх кількості. Проте, пандемія COVID-19 і особливо військове вторгнення в Україну негативно вплинула на підприємницький сектор. Потрясіння від російського вторгнення змусили значну частку сектору малого та середнього бізнесу, який вже сильно постраждав від COVID-19, припинити діяльність. Разом з тим, адаптація до повномасштабної війни відбулася швидше, ніж до пандемії COVID-19.

Виявлено значне переважання частки малих підприємств в загальній їх кількості та тенденції щодо поступового збільшення, що є підтвердженням їх ключової ролі в економічному просторі та визначення малих підприємств як координаційного центру реформування економіки області.

Сформована кількість суб'єктів підприємництва визначає відповідну динаміку чисельності зайнятих працівників. Стійке зростання чисельності зайнятих демонструють середні підприємства при незначних змінах на великих та малих підприємствах.

Виявлено, що обсяги реалізованої продукції збільшуються як в цілому в підприємницькому секторі так і в розрізі окремих груп.

В структурі підприємств найбільша їх кількість зосереджена в сфері оптової та роздрібно́ї торгівлі. Друге місце займають промислові підприємства. Третю позицію за кількістю суб'єктів підприємництва займає сфера інформації і телекомунікації.

За обсягами реалізованої продукції лідируючі позиції займає промисловість з питомою вагою у 2021 р. - 42%.

Фінансові результати підприємств Івано-Франківської області мають нерівномірну динаміку, а сучасні виклики та загрози зумовили активізацію кризових процесів та призвели до погіршення результативності підприємницької діяльності.

Загалом, в умовах 2022 р. було збережено виробничий потенціал області, відбулася адаптація до вимог військового часу.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Основні проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Івано-Франківській області

Розвиток підприємницької діяльності та ефективність функціонування відіграє важливу роль у здійсненні економічних реформ і є головною рушійною силою, що забезпечує формування стабільної економіки, зростання рівня життя населення та вирішення соціально-економічних потреб громади.

Підприємництво є важливим чинником забезпечення сталого економічного розвитку регіону та забезпечує формування потужного конкурентного середовища. Активізація підприємницької діяльності забезпечує зростання обсягів виробництва в регіоні, збільшення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів, підвищення доходів населення. Вагомий внесок при цьому має малий та середній бізнес, який забезпечує гнучкість і стійкість економічної системи, забезпечує задоволення потреб конкретних споживачів та виконує важливу соціальну роль, надаючи робочі місця.

Останні роки привнесли підвищення рівня ризикованості й невизначеності та змусили підприємців пристосовуватися до нових, більш складних реалій внаслідок запровадження карантинних заходів та оголошення на території України воєнного стану і початку активної фази бойових дій. Це призвело до значних негативних наслідків для розвитку та діяльності підприємництва через часткове або повне зупинення функціонування частини підприємств, ускладнення логістики, зниження попиту та руйнування ланцюгів поставок тощо.

До зовнішніх чинників, які можна віднести до перешкод розвитку вітчизняних суб'єктів підприємництва, є: недосконалість системи оподаткування; обмеженість доступу до виробничих ресурсів; непрозорість

механізмів надання державної фінансової допомоги; нерозвиненість інфраструктури підтримки малого підприємництва; неефективність механізмів захисту прав його суб'єктів; відсутність дієвого механізму державної підтримки малого підприємництва тощо.

Згідно з опитуванням, проведеним серед вітчизняних підприємців, головними макроекономічними причинами, що стримували розвиток підприємницької діяльності у довоєнний період, були:

- нерозуміння державними органами потреб бізнесу (65% респондентів),
- складність законодавства, що регулює бізнес (65% респондентів),
- труднощі з пошуком працівників (63 % респондентів).

Інші проблеми, такі як труднощі з пошуком нових ділових партнерів і клієнтів (44% респондентів), обмежений доступ до кредитів (30% респондентів) та відсутність інформації про зовнішню торгівлю, були визнані менш важливими (рис. 3.1).

Рисунок 3.1. - Проблеми, з якими стикалися ММСП у довоєнний період, лютий 2022

У 2020 році підприємництво в Україні і в цілому у світі зазнало нового потужного негативного впливу внаслідок спалаху пандемії COVID-19. У зв'язку із запровадження карантинних заходів та локдаунів до традиційних труднощів розвитку додалися нові, пов'язані із сучасними глобальними викликами: значні фінансові втрати, вимушене скорочення штату співробітників, що призвело до зростання рівня циклічного безробіття; збільшення долі банкрутств серед суб'єктів малого підприємництва порівняно із середнім та великим, насамперед тих, які задіяні у сфері обслуговування, розваг, громадського харчування.

Війна є найбільш руйнівним для підприємництва чинником. Загальна слабкість економічного сектору, ріст витрат держави на забезпечення воєнних дій та оборони, непередбачувані фінансові і матеріальні втрати, постійні ризики, а також значні обмеження у сфері міжнародної торгівлі спричиняють поступову дестабілізацію кожної із ланок системи. Так, бізнес України, за підсумками 2022 року, зазнав безпрецедентно великих прямих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення, їх обсяг оцінюється у 13 млрд дол.; значна частка із зазначеної суми (орієнтовно 9 млрд дол.) припадає на великий та середній бізнес, щонайменше 109 господарюючих суб'єктів з них зазнали прямих збитків: 19 зруйновано повністю, ще 90 пошкоджені частково. Непрямі збитки підприємницького сектору України за аналогічний період сягнули позначки у 33,1 млрд. дол. [15].

Серед перешкод, які також негативно вплинули на розвиток підприємництва можна назвати наступні:

- питання безпеки: війна в Україні створила середовище небезпеки, що ускладнило роботу підприємців. Власники бізнесу були стурбовані своєю безпекою, а також безпекою своїх співробітників і клієнтів. Ця незахищеність ускладнила повсякденну діяльність малих і середніх підприємств, включаючи транспортування товарів і послуг.
- Регуляторні проблеми: війна в Україні призвела до змін у законодавстві та державній політиці. Наприклад, уряд запровадив

певні обмеження на рух товарів і послуг, що ускладнило роботу бізнесу.

- Економічна нестабільність: війна в Україні призвела до значної економічної нестабільності, що негативно вплинуло на МСП. Нестабільність призвела до зниження довіри споживачів, зниження купівельної спроможності та загального уповільнення економічної активності.

Весною 2022 року бізнес пережив шоковий стан, сформував тактику дій в умовах війни. Літом 2022 року в умовах обмежень в режимі воєнного стану відбулось поживалення на ринку праці, зумовлене поверненням громадян з-за кордону, переміщенням робочої сили між регіонами держави та ростом попиту на працю. Фінансовий стан бізнесу, його активність стабілізувались, але зростання виробничих витрат стало основною перешкодою для більш активного відновлення. Додатковою проблемою залишилась складність організації логістичних процесів через активні бойові дії та окупацію територій. Безпрецедентні обстріли критичної інфраструктури України восени спричинили енергетичну кризу, та викликали проблеми з постачанням електроенергії, води та тепла.

Отже, до основних проблем та перешкод ведення бізнесу у воєнний час можна віднести:

- Зростання цін на сировину (матеріали), товари
- Зменшення попиту на продукцію/ послуги
- Проблеми з безпекою
- Брак робочої сила внаслідок призову та/ або виїзду співробітників
- Складнощі з перевезенням сировини чи готових товарів територією країни
- Перебої з електро-, водо- та теплопостачанням
- Державне регулювання курсу валют
- Розрив ланцюжків постачання
- Брак обігових коштів

- Блокування податкових накладних
- Пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій
- Корупція
- Брак палива
- Неправомірні вимоги або тиск з боку контролюючих або правоохоронних органів.

Якщо до війни вартість фінансування вважалася більшою проблемою, ніж доступ до кредитів, доступ до зовнішнього фінансування тепер також обмежений з огляду на високі кредитні ризики.

Порушення ланцюгів постачань, скорочення попиту на товари та послуги, а також проблеми з логістикою змушують підприємства ще активніше шукати нових ділових партнерів і клієнтів, а також здійснювати трансформації бізнесу, щоб стати більш стійкими та адаптивними до зовнішніх потрясінь. Це, у свою чергу, вимагає належного рівня знань щодо новітніх технологій та інноваційних підходів.

Пошук працівників з належними навичками став критично важливим з огляду на значне переміщення людей (як у межах, так і за межами країни), спричинене війною. Багато жінок стали біженцями або вимушеними переселенцями, а значна частка чоловічого населення працездатного віку була мобілізована до армії.

Найважливішим завданням державної політики в цих умовах є підтримка підприємництва в Україні (рис.3.2).

Для повоєнного відновлення економіки України необхідно сформувати нову модель повоєнної відбудови та інноваційної модернізації економіки із гармонійним поєднанням державного регулювання, свободи підприємництва, вільної ринкової конкуренції і соціально-екологічної рівноваги, збереження національної господарської традиції і врахуванням особливостей українського менталітету та налагодити ефективні механізми солідарної взаємодії держави, бізнесу й інституцій громадянського суспільства щодо успішної реалізації нової моделі.

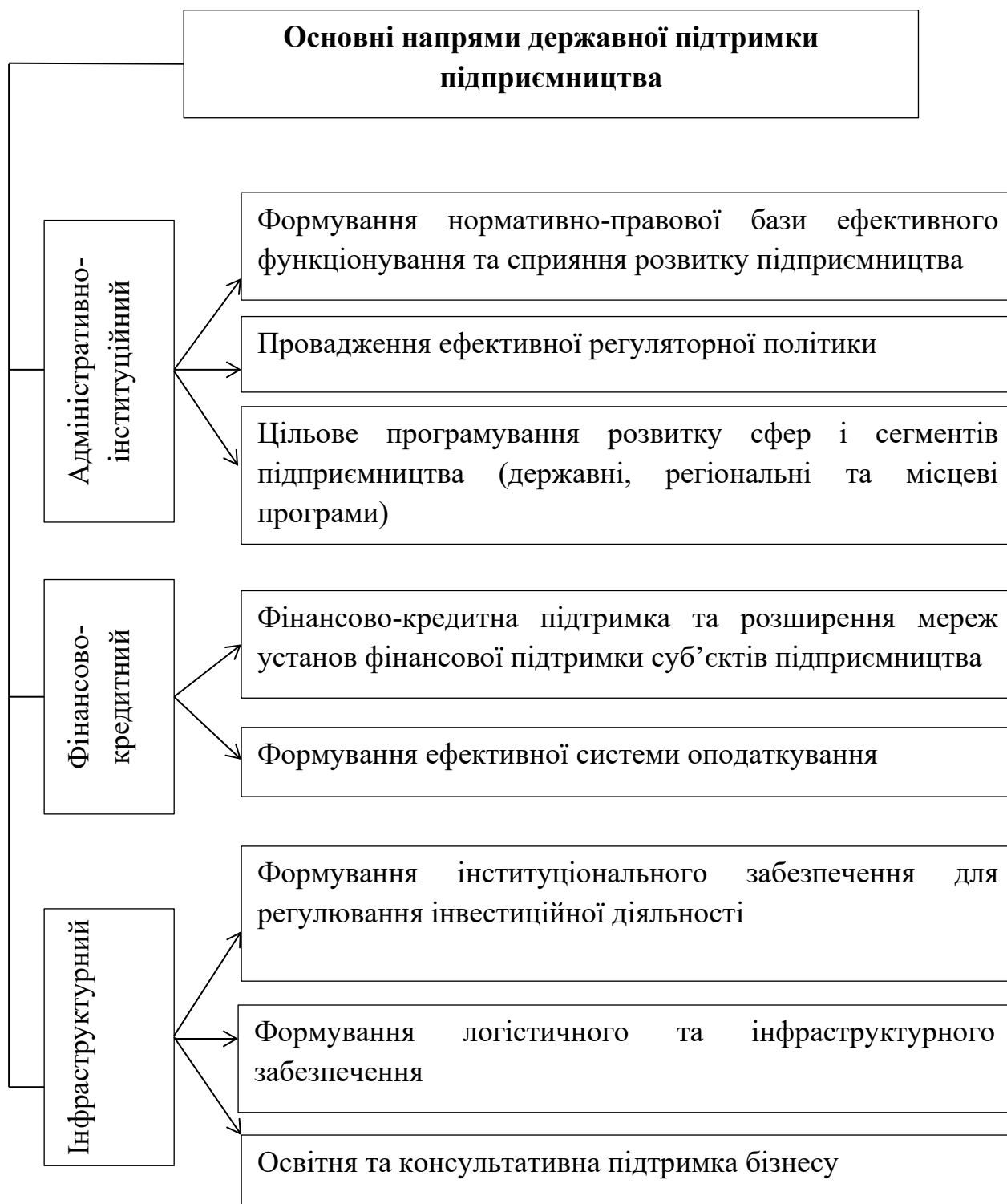

Рисунок 3.2 - Основні напрями державної підтримки підприємництва

Пріоритетним завданням є створення сприятливого підприємницького та інвестиційного клімату шляхом захисту приватної власності та значного

зниження податкового навантаження для стимулювання діяльності підприємців як драйверів повоєнного відновлення й інноваційної модернізації національної економіки. Посилити через солідарну взаємодію держави, бізнесу та громадських і благодійних організацій соціальну підтримку малозабезпечених і внутрішньо переміщених українців шляхом збільшення соціальних виплат та працевлаштування, залучення до відновлення інфраструктури, відбудови житла. Необхідно посилити роль науки як вирішального чинника сталого повоєнного відновлення і модернізаційних перетворень шляхом формування нової науково-технічної політики та збільшити фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок.

Основним методом підтримки бізнесу та протидії загальнонаціональній економічній кризі, яка неминуха під час війни, є зміна регуляторних механізмів та організації роботи підприємницького сектору загалом, його адаптація до нових умов, пошук оптимальних шляхів побудови бізнес-процесів, що допоможуть задовольнити потреби і інтереси різних учасників економічної системи. Більшість із розроблених та реалізованих на даний момент антикризових заходів мають тимчасовий характер, адже основна їх мета – виведення суб'єктів підприємництва із шокового стану, відновлення активності.

Державна підтримка бізнесу в умовах війни на сьогодні має прояв через прийняття певних програм та ініціатив (табл. 3.1).

Таблиця 3.1. – Шляхи державної підтримки вітчизняного бізнесу у період дії воєнного стану

Програми та ініціативи	Характеристика
Компенсація за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб	Компенсація роботодавцю витрат за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету.
Урядова грантова програма для бізнесу від держави – «Робота»	На порталі Дія можна подати заявку на отримання гранту від держави на підтримку

	бізнесу, а саме: грант на власну справу (до 250 тис. грн); грант на теплицю (до 7 млн грн); грант на сад (до 400 тис. грн); грант на переробне підприємство (до 8 млн грн).
Мікрофінансування ветеранського бізнесу	Ветерани та члени їх сімей, які стали внутрішньо переміщеними особами та мають підтвердження цього статусу мають право отримати відшкодування на суму 20 тис. грн за придбані товари
Податкові зміни	Застосування єдиного податку третьої групи за ставкою 2 % для платників ПДВ.
Фінансування українських експортерів	Кредитна програма для компаній, які через агресію рф потребують додаткового фінансування для реалізації експортних контрактів.

Основними методами підтримки та розвитку підприємництва при існуючих загрозах воєнного стану в Україні є наступні - рисунок 3.3.

Рисунок 3.3. - Методи підтримки підприємництва в умовах воєнного стану

Отже, адаптація підприємництва до сучасних реалій потребує формування відповідного логістичного та інфраструктурного забезпечення, відповідності технічним умовам. Важливим завданням розвитку підприємництва є пошук нових клієнтів та ринків збуту, оскільки ланцюги які були раніше сформовані на сьогодні майже всі зруйновані, особливо це стосується територій, які знаходяться в тимчасовій окупації та прикордонних регіонах. Для нарощування втраченого потенціалу доцільно скорочувати витрати на виробництво за рахунок впровадження нових інноваційних технологій, які сприяють скороченню витрат на виробництво товарів та послуг. Для відбудови бізнес-структур необхідним є пошук та залучення інвесторів, не тільки з боку держави але й власними силами. Розробка інвестиційних проектів та участь у грантових програмах європейських країн є важливим інструментом залучення коштів на розбудову підприємництва. Пошук та впровадження нових видів підприємництва, розбудова бізнес-інкубаторів, стартап проектів повинно відповідати вимогам цифровізації виробничих процесів та управлінським напрямкам. Формування сприятливого інвестиційного клімату в регіональному та державному масштабах дозволить залучати відповідні інвестиційні кошти для розбудови не тільки економічних, але й суспільних об'єктів. Важливим є створення відповідного забезпечення щодо цільового використання отриманих коштів, їх доцільність впровадження та заходи щодо притягнення до відповідальності осіб за їх нецільовий розподіл. Прозорість здійснення таких операцій, зниження рівня корупції та тінізації економіки є одним з головних факторів інвестиційного клімату в державі та створення її позитивного іміджу. Пріоритетним завданням є впровадження енергоефективних, екологічних та ресурсозберігаючих технологій, системності таких програм, а також переорієнтація на активне використання цифрових технологій в процесі підприємницької діяльності.

Визначено головні методи підтримки підприємництва в умовах воєнного стану: державна програма повної або часткової релокації для бізнесу, міжнародні та державні програми фінансування, інвестування та допомоги,

зміни у митному законодавстві, спрощення документальних перевірок, перехід на дистанційні методи роботи, електронний документообіг, полегшення податкового навантаження для МСП.

3.2. ІТ-сектор як перспективний напрям розвитку підприємницької діяльності

Проведений в 2 розділі магістерської роботи аналіз підприємництва в Івано-Франківській області дозволив виявити, що одним з перспективних видів економічної діяльності в регіоні є сфера інформації та телекомунікації. Основними складовими цієї секції є: видавнича діяльність, яка включає видання програмного забезпечення, виробництво фільмів і видання звукозаписів, діяльність у сфері радіомовлення і телебачення, діяльність у сфері телекомунікації; діяльність у сфері інформаційних технологій та надання інших інформаційних послуг. До основних видів діяльності підприємств сфери інформаційних технологій належать розробка тиражного програмного забезпечення; надання послуг у сфері інформаційних технологій, зокрема, розробка програмного забезпечення, проектування, впровадження та тестування інформаційних систем на замовлення, консультування з питань інформатизації; розробка апаратно-програмних комплексів з високою доданою вартістю програмної частини; віддалена обробка і надання інформації, в тому числі на сайтах в інформаційно-телекомунікаційній мережі "Інтернет", мережеве обслуговування тобто інформаційно-комунікативні технології (ІКТ). ІКТ є ключовими інноваційними компонентами сучасного світу та представляють нову технологічну парадигму, яка належить до типу технологій загального призначення (General Purpose Technologies, GPT), які широко застосовуються та адаптуються до різних секторів економіки.

В сучасних умовах сектор високих технологій, як один з головних каталізаторів випереджального розвитку економічних систем практично всіх

розвинутих країн, стає вирішальним чинником для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності економіки та суспільства в цілому. Значний потенціал для випуску продукції, яка користується високим попитом на світовому ринку, суттєво підвищує роль сектору високих технологій у процесі зростання ВВП країни та створення нових робочих місць у самому секторі та в суміжних галузях. На даний час ІТ-сектор є чи не єдиним успішним прикладом формування та розвитку високотехнологічної економіки в Україні, який залишається конкурентоздатним на світовому ринку.

На функціонування та концентрацію ділової активності у сфері інформаційних технологій впливають традиційні чинники формування полюсів економічного росту:

- зосередження освітньо-наукових центрів у містах-мільйонниках і 100-тисячниках, які забезпечують постійний приплив технічно-освічених та англійських фахівців у сектор;
- критична маса системоутворюючих зарубіжних чи місцевих ІТ-компаній, які формують попит на ринку праці, завдяки високій капіталізації забезпечують безперервний потік високооплачуваних замовлень і стають соціально-відповідальними ядрами локальних ІТ-кластерів;
- розвиток міської ІТ-екосистеми на базі кластерного об'єднання зацікавлених учасників та стейкхолдерів навколо спільних інтересів та економії витрат на масштабах, зокрема співфінансування освітніх та інфраструктурних ініціатив, і навіть колективного захисту від рейдерства чи невмотивованого перевищення влади з боку регуляторів;
- проактивна міська політика і високий рівень урбаністичного комфорту, котрі, в свою чергу, можуть суттєво посилити життєстійкість та темпи масштабування місцевої ІТ-екосистеми, якщо сектор інформаційних технологій не на словах, а на ділі розглядається муніципальною владою як пріоритетний стратегічний напрям розвитку громади.

В Івано-Франківській області в секторі інформаційних технологій працює 70 ІТ компаній, в яких задіяно 2600 спеціалістів (рис.3.4). Підприємства, які

налічують від 11 до 50 працівників об'єднують 28% спеціалістів галузі, 26% працюють у компаніях з чисельністю персоналу понад 400 працівників. 94% ІТ-спеціалістів мають закінчену вищу освіту. Серед них 94% мають освітньо-кваліфікаційний рівень магістра, 32% - спеціаліста, 19% - бакалавра, 6% - це студенти.

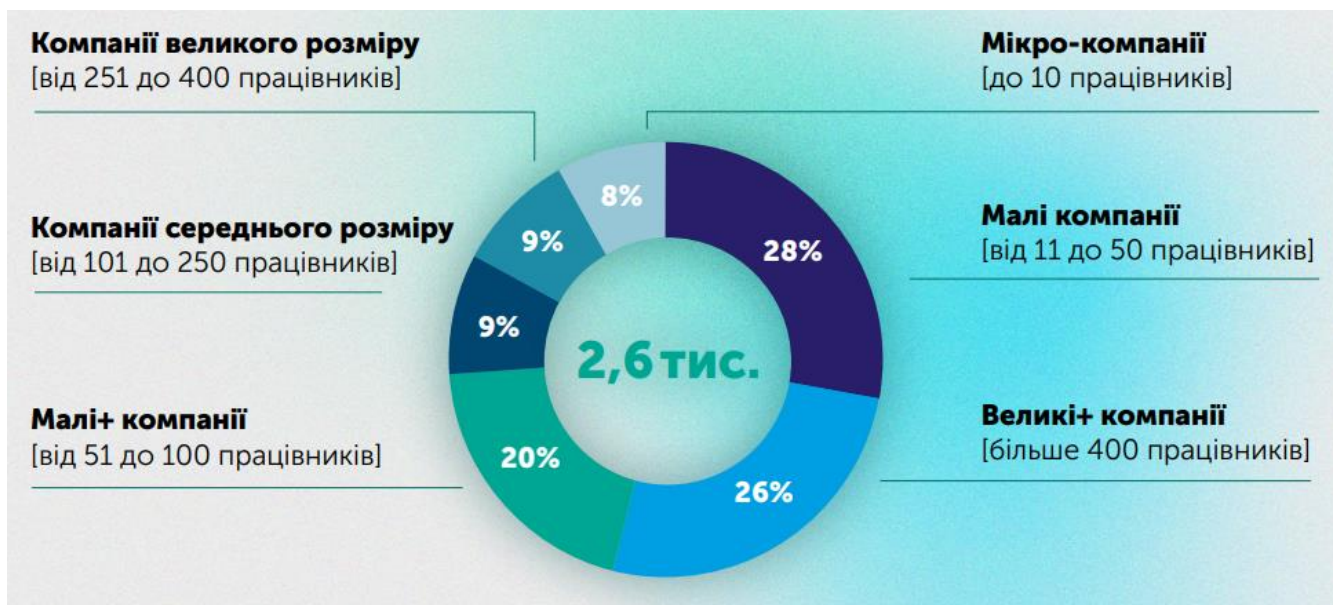

Рисунок 3.4 – Структурний розподіл ІТ-підприємств Івано-Франківської області

Більшість великих ІТ-компаній міста входять до складу Івано-Франківського ІТ-кластер, що є одним із головних каталізаторів розвитку місцевого підприємництва.

“Івано-Франківський ІТ Кластер” об’єднує всіх зацікавлених у розвитку ІТ-середовища суб’єктів в регіоні. Учасниками організації є представники ІТ-компаній, технологічних компаній та спільнот, а також афілійовані учасники, котрі представляють освіту, владу та бізнес (рис. 3.5).

Рисунок 3.5 - Модель “п’ятиелементної спіралі” взаємодії Івано-Франківського ІТ-кластеру

Місія полягає у розвитку Івано-Франківська через розвиток ІТ та співпрацю освіти, науки і бізнесу. Основними цілями є :

- Сприяння розвитку ІТ як пріоритетної галузі області
- Участь та сприяння в реалізації інфраструктурних проєктів
- Організація і проведення ІТ-конференцій та тренінгів
- Розвиток організації як майданчика для комунікації ІТ-компаній між собою та іншими суб’єктами бізнесу і державних органів
- Презентація та представлення інтересів ІТ-галузі в області
- Створення комфортних умов та середовища для ІТ-спеціалістів
- Популяризація здорового способу життя та спорту серед працівників ІТ-галузі області
- Підвищення рівня ІТ-освіти
- Збільшення притоку ІТ-кадрів в Івано-Франківськ
- Просвітницька діяльність у сфері бізнесу

- Комфортне ІТ-середовище
- Поглиблена співпраця освіти, науки та бізнесу.

ІТ-кластер є важливим елементом регіональної інноваційної екосистеми та створює передумови для інтегрованості суб'єктів, які входять до його складу в організаційно-технічній, експертно-консультаційній, фінансово-економічній та інформаційній площині в процесі створення та реалізації інформаційних продуктів та послуг.

Найбільш масштабною ініціативою кластера є спільний проект із університетами міста по підготовці спеціалістів для ІТ. Ми ідентифікуємо вищу освіту як активатор розвитку підприємництва. Зауважимо, що в останні роки спостерігається збільшення кількості студентів, що здобувають освіту на ІТ-спеціальностях. Найбільш популярний серед ЗВО – це Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Його диплом отримали 39% фахівців. На другому місці Прикарпатський університет ім. В.Стефаника (24% фахівців).

За сприяння Івано-Франківського ІТ-кластера в місті регулярно відбуваються спеціалізовані ІТ-конференції (ІТ Weekend, ІТ Rally, Design Village), які збирають ІТ-спеціалістів із Івано-Франківська, Львова, Чернівців та Тернополя. Останнім часом у місті суттєво активізувалася стартап-діяльність, з'явилося багато цікавих проектів та почала розвиватися стартапекосистема.

В якості інструменту формування пріоритетів і мобілізації учасників ІТ-кластеру для досягнення якісно нових результатів у сфері науки і технологій, економіки слід використовувати технологію форсайту. До числа пріоритетних напрямків розвитку ІТ, використовуючи технологію форсайту відносить: хмарні обчислення; розпізнавання, обробка та моделювання образів, відео- і аудіо; вбудовані системи управління; програмне забезпечення для фінансової і банківської сфери; нове покоління мультимедійних пошукових систем; ВІ, системи прийняття управлінських рішень та регіональне управління; мобільні додатки; геоінформатика; портальні додатки; ІТ-безпеку; ІТ медико-біологічного профілю; ІТ в освіті.

Разом з тим, на даний час, існують значні проблеми в процесі формування та реалізації ефективної державної політики в сфері ІКТ, зокрема: невиконання затверджених планів дій з розвитку інформаційного суспільства та розвитку електронного урядування; відсутність достатнього рівня сприятливості бізнес-середовища для розвитку ІТ-сектора та слабка державна підтримка індустрії ІКТ; відсутність сучасної нормативно-правової бази реформування сфери ІКТ та розвитку інформаційного простору; відсутність єдиного центрального органу виконавчої влади, відповідального за формування та реалізацію державної політики розвитку сфери ІКТ, впровадження технологій електронного урядування та забезпечення інформаційної і кібербезпеки.

Зазначені проблеми разом із системною практичною недооцінкою органами влади важливості пріоритетного розвитку сфери ІКТ та виробництва високотехнологічної продукції призвели до відсутності чіткої середньо- та довгострокової стратегії їх розвитку, а також сформованої національної інноваційної екосистеми.

Діючий в межах чинного нормативно-правового поля та інституційного забезпечення (профільне законодавство, регламентація взаємовідносин, банківський сектор, венчурний капітал, інститути підтримки і т.д.) кластер, по суті, є особливим чином організованим простором, який дозволяє успішно розвиватися та ефективно взаємодіяти суб'єктам господарювання різних розмірів та форм власності, об'єктам інфраструктури, науково-дослідним центрам, вищим навчальним закладам та іншим організаціям. Основна вигода навіть для конкуруючих підприємств від участі в інноваційному кластері досягається, перш за все, завдяки синергетичному ефекту, що виникає в результаті спрощення доступу його безпосередніх учасників до нових технологій, фінансових ресурсів, маркетингових стратегій та нових ринків, та проявляється у зростанні конкурентоспроможності всієї системи кластера на відміну від окремих суб'єктів господарювання. Поширення вигоди відбувається по напрямках відповідно до зв'язків у середині кластера:

1) залучені з інших галузей нові суб'єкти господарювання, прискорюють свій розвиток, стимулюючи науково-дослідні розробки та отримуючи необхідне фінансове забезпечення для впровадження нових стратегій;

2) швидке поширення інновацій та вільний обмін інформацією через канали постачальників та споживачів, які володіють контактами з численними конкурентами;

3) поглиблення та урізноманітнення взаємозв'язків у середині кластера, які часто призводять до появи нових шляхів у конкурентній боротьбі та створюють принципово нові можливості;

4) нові більш ефективні комбінації ідей та людських ресурсів.

В сучасних умовах функціонування кластерних об'єднань компаній, як однієї з найбільш ефективних форм організації інноваційних процесів та форм регіонального розвитку, зумовлює якісні зміни в процесі ринкової конкуренції. В результаті, в окремих сегментах ринку головними учасниками конкурентної боротьби стають саме кластерні об'єднання, а не окремі компанії. Інноваційні кластери, на відміну від традиційних промислових, уособлюючи систему тісних взаємозв'язків не лише між компаніями, їх постачальниками та клієнтами, але й великих науково-дослідних центрів і університетів, перетворюються на потужні генератори нових знань, технологій та інновацій, забезпечуючи підвищення загального освітнього та технологічного рівня регіону та країни в цілому.

Дієвість державної політики формування та розвитку кластерів забезпечується за умов своєчасної реакції держави на потреби кластера; посилення основних чинників розвитку кластера; підтримки різних стадій розвитку кластера за допомогою відповідних методів державного регулювання; забезпечення необхідною інфраструктурою для повноцінного функціонування та перспективного розвитку кластера; розширеної підтримки ядра кластера.

Основні інструменти державної підтримки реалізації кластерних ініціатив (рис 3.6).:

Рисунок 3.6. – Інструменти державної підтримки кластерних ініціатив

1. Підвищення конкурентоспроможності компаній кластера на зовнішніх ринках (стимулювання процесу зростання експортних можливостей компаній - учасників кластера; забезпечення колективною ринковою інформацією; сертифікація за міжнародними стандартами (ISO, CMM, GMP та ін.)).

2. Розвиток зовнішнього та внутрішнього співробітництва кластера (розвиток внутрішніх та зовнішніх зв'язків та взаємодій; розширення міжнародних зв'язків кластера; активізація взаємодії в рамках національного бізнес-середовища та інноваційної екосистеми; створення спеціалізованої кластерної асоціації).

3. Підвищення якості кадрового забезпечення (адаптація освітніх програм спеціалізованих навчальних закладів до потреб компаній - учасників кластера; спеціалізовані програми перепідготовки та підвищення кваліфікації трудових ресурсів).

4. Розвиток інфраструктурного забезпечення (розвиток та підтримка технопарків та інноваційних бізнес-інкубаторів; забезпечення захисту

інтелектуальної власності; створення сприятливих умов для доступу до землі та комерційної нерухомості; підвищення ефективності технологічних університетів та науково-дослідних установ; розвиток транспортної, інженерної та енергетичної інфраструктури; розвиток телекомунікаційної інфраструктури (включаючи розвиток широкопasmового доступу до мережі Інтернет)).

5. Забезпечення фінансовими ресурсами (забезпечення доступу до венчурного капіталу малих та середніх компаній; розвиток системи інвестиційних фондів, банківського фінансування та системи конкурсних грантів).

6. Вдосконалення бізнес-середовища (спрощення процедури реєстрації компанії; зниження адміністративних бар'єрів; реалізація програм підтримки компаній – учасників кластера).

7. Забезпечення високої якості життя співробітників (розвиток ринку доступного житла; розвиток системи охорони здоров'я; розвиток інфраструктури дозвілля і розваг; забезпечення особистої безпеки співробітників кластера).

Таким чином, важливість ІТ-сектора для розвитку підприємництва регіону обумовлена не лише його власним високим рівнем інноваційності, що дозволяє створювати конкурентоспроможні в глобальному масштабі продукти та послуги, але й провідною роллю широкого застосування сучасних ІТ у процесі створення, розробки та впровадження інноваційних рішень для зазначених драйверів економіки регіону.

Висновки до розділу 3

В результаті розробки шляхів та напрямів розвитку підприємництва в Івано-Франківській області виявлені основні проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Івано-Франківській області. Основними зовнішніми чинниками, які стримують розвиток вітчизняних суб'єктів підприємництва, є: недосконалість системи оподаткування; обмеженість доступу до виробничих

ресурсів; непрозорість механізмів надання державної фінансової допомоги; нерозвиненість інфраструктури підтримки малого підприємництва; неефективність механізмів захисту прав його суб'єктів; відсутність дієвого механізму державної підтримки малого підприємництва тощо. У 2022 р. до стримуючих чинників додалися питання безпеки, регуляторні проблеми та економічна нестабільність.

Визначено, що до основних проблем та перешкод ведення бізнесу у воєнний час можна віднести зростання цін на сировину (матеріали), товари, зменшення попиту на продукцію/ послуги, проблеми з безпекою, брак робочої сила внаслідок призову та/ або виїзду співробітників, складнощі з перевезенням сировини чи готових товарів територією країни, перебої з електро-, водо- та теплопостачанням, державне регулювання курсу валют, розрив ланцюжків постачання, брак обігових коштів, блокування податкових накладних, пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій, корупція, брак палива, неправомірні вимоги або тиск з боку контролюючих або правоохоронних органів.

Обґрунтовано, що основними напрямками державної підтримки підприємництва є адміністративно-інституційний, фінансово-кредитний та інфраструктурний.

Визначено, що одним з перспективних видів економічної діяльності в Івано-Франківській області є сфера інформацій та телекомунікації і зокрема сфера інформаційних технологій.

Визначено, що Івано-Франківський ІТ Кластер" об'єднує всіх зацікавлених у розвитку ІТ-середовища суб'єктів в регіоні. Учасниками організації є представники ІТ-компаній, технологічних компаній та спільнот, а також афілійовані учасники, котрі представляють освіту, владу та бізнес. Кластер, по суті, є особливим чином організованим простором, який дозволяє успішно розвиватися та ефективно взаємодіяти суб'єктам господарювання різних розмірів та форм власності, об'єктам інфраструктури, науково-дослідним центрам, вищим навчальним закладам та іншим організаціям.

ВИСНОВКИ

Дослідження, які були проведені у магістерській роботі дозволили зробити такі висновки:

Дослідження теоретико-методичних основ підприємництва виявило, що наукові підходи до визначення поняття «підприємництво» змінювались у відповідності до соціально-економічних умов та етапів розвитку суспільства, досягнень науково-технічного прогресу, політичних та соціальних пріоритетів. Це дозволило визначити перелік відмінних ознак, що є характерними для підприємництва, а саме: інноваційність, ризикованість, ефективне комбінування факторів виробництва, раціональність, динамізм, ініціативність, еволюційність, соціальна орієнтованість, систематичність, базування на ринкових принципах, спрямованість на досягнення позитивного економічного ефекту.

Визначено основні відмінності у трактуванні категорій «підприємництво» та «бізнес», зокрема зазначено, що «бізнес» є ширшим поняттям, оскільки охоплює взаємини відносини між усіма суб'єктами ринкової економіки.

Обґрунтовано, що основними функціями підприємництва є творча, ресурсна, організаційна, мотиваційна, соціальна.

Визначено суб'єктний розподіл підприємництва в залежності від чисельності працівників та величини доходів за рік на суб'єктів малого підприємництва (в тому числі мікропідприємництва), середнього та великого підприємництва.

Виявлено, одним із головних інструментів регулювання підприємницької діяльності є законодавче забезпечення, що здійснюється шляхом впорядкування економічних відносин в сфері підприємництва з метою захисту публічних і приватних інтересів їх учасників, розвитку підприємницьких структур та економічного зростання держави. Розглянуто основні законодавчі акти, які регулюють правовідносини у сфері підприємництва та головні зміни

та нововведення щодо правового регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану, які спрямовані на підтримку суб'єктів господарювання і дозволили бізнесу продовжити роботу.

Визначено, що аналіз розвитку підприємництва на регіональному рівні потребує застосування моніторингових підходів у дослідженні явищ і процесів становлення, функціонування і розвитку, зокрема порівняльного та комплексного моніторингу.

Для дослідження розвитку підприємництва на регіональному рівні запропоновано використання комплексу ключових показників (показники стану, ефективності та динаміки), які дозволять охарактеризувати сучасний стан підприємництва в Івано-Франківській області та дозволять виявити шляхи та напрями його розвитку.

Проведений аналіз підприємництва Івано-Франківської області виявив, що загальна кількість суб'єктів господарювання протягом 2018-2022 рр. змінювалась нерівномірно. Визначено, що в цілому протягом 2018-2019 р. відбувалося збільшення їх кількості. Проте, пандемія COVID-19 і особливо військове вторгнення в Україну негативно вплинула на підприємницький сектор. Потрясіння від російського вторгнення змусили значну частку сектору малого та середнього бізнесу, який вже сильно постраждав від COVID-19, припинити діяльність. Разом з тим, адаптація до повномасштабної війни відбулася швидше, ніж до пандемії COVID-19.

Виявлено значне переважання частки малих підприємств в загальній їх кількості та тенденції щодо поступового збільшення, що є підтвердженням їх ключової ролі в економічному просторі та визначення малих підприємств як координаційного центру реформування економіки області.

Сформована кількість суб'єктів підприємництва визначає відповідну динаміку чисельності зайнятих працівників. Стійке зростання чисельності зайнятих демонструють середні підприємства при незначних змінах на великих та малих підприємствах.

Виявлено, що обсяги реалізованої продукції збільшуються як в цілому в підприємницькому секторі так і в розрізі окремих груп.

В структурі підприємств найбільша їх кількість зосереджена в сфері оптової та роздрібно торгівлі. Друге місце займають промислові підприємства. Третю позицію за кількістю суб'єктів підприємництва займає сфера інформації і телекомунікації.

За обсягами реалізованої продукції лідируючі позиції займає промисловість з питомою вагою у 2021 р. - 42%.

Фінансові результати підприємств Івано-Франківської області мають нерівномірну динаміку, а сучасні виклики та загрози зумовили активізацію кризових процесів та призвели до погіршення результативності підприємницької діяльності.

Загалом, в умовах 2022 р. було збережено виробничий потенціал області, відбулася адаптація до вимог військового часу.

В результаті розробки шляхів та напрямів розвитку підприємництва в Івано-Франківській області виявлені основні проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Івано-Франківській області. Основними зовнішніми чинниками, які стримують розвиток вітчизняних суб'єктів підприємництва, є: недосконалість системи оподаткування; обмеженість доступу до виробничих ресурсів; непрозорість механізмів надання державної фінансової допомоги; нерозвиненість інфраструктури підтримки малого підприємництва; неефективність механізмів захисту прав його суб'єктів; відсутність дієвого механізму державної підтримки малого підприємництва тощо. У 2022 р. до стримуючих чинників додалися питання безпеки, регуляторні проблеми та економічна нестабільність.

Визначено, що до основних проблем та перешкод ведення бізнесу у воєнний час можна віднести зростання цін на сировину (матеріали), товари, зменшення попиту на продукцію/ послуги, проблеми з безпекою, брак робочої сила внаслідок призову та/ або виїзду співробітників, складнощі з перевезенням сировини чи готових товарів територією країни, перебої з електро-, водо- та

теплопостачанням, державне регулювання курсу валют, розрив ланцюжків постачання, брак обігових коштів, блокування податкових накладних, пошкодження майна або товару внаслідок бойових дій, корупція, брак палива, неправомірні вимоги або тиск з боку контролюючих або правоохоронних органів.

Обґрунтовано, що основними напрямками державної підтримки підприємництва є адміністративно-інституційний, фінансово-кредитний та інфраструктурний.

Визначено, що одним з перспективних видів економічної діяльності в Івано-Франківській області є сфера інформацій та телекомунікації і зокрема сфера інформаційних технологій.

Визначено, що Івано-Франківський ІТ Кластер” об’єднує всіх зацікавлених у розвитку ІТ-середовища суб’єктів в регіоні. Учасниками організації є представники ІТ-компаній, технологічних компаній та спільнот, а також афілійовані учасники, котрі представляють освіту, владу та бізнес. Кластер, по суті, є особливим чином організованим простором, який дозволяє успішно розвиватися та ефективно взаємодіяти суб’єктам господарювання різних розмірів та форм власності, об’єктам інфраструктури, науково-дослідним центрам, вищим навчальним закладам та іншим організаціям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Більовська О.О., Майстро Р.Г. Особливості підприємницької діяльності в умовах воєнного стану в Україні. Вісник НТУ «ХПІ». № 2'2023. С. 50-54.
2. Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз. Навч. посібник. / Ф.Ф. Бутинець – Житомир: ПП Рута, 2003. – 680 с.
3. Газуда М. В. Регіональний розвиток сфери малого підприємництва/М. В. Газуда, Н. Ю. Волощук. – Ужгород:Видавництво «ФОП Сабов А.М.», Ужгород 2017. С254 с.
4. Головне управління Івано-Франківської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifstat.gov.ua> .
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144
6. Державна програма підтримки підприємництва Start Business Challenge [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sbc.regulation.gov.ua>.
7. Державні послуги онлайн платформа «Дія» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://business.diia.gov.ua/>.
8. Держкомстат. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Добрава Н.В. Основи бізнесу : навчальний посібник. Одеса : Бондаренко М.О., 2018. 305 с.
10. ДОСЛІДЖЕННЯ ІТ-ІНДУСТРІЇ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА та ЛЬВОВА 2021 <https://it-cluster.if.ua/>
11. Дунда С.П. Розвиток підприємництва та оцінка факторів, що на нього впливають. Ефективна економіка № 12, 2016. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5329>
12. Економічний аналіз: Навчальний посібник / [Данилюк М.О., Войтків Л.С., Меташоп І.М., Паневник Т.М., Буй Ю.В.] — Івано-Франківськ.: ІФНТУНГ, 2018. — 316 с.

13. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» (№ 4618- VI від 22 березня 2012р.) - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoni-ukraini/zakoni-ukraini-za-2011-rik/58981.html>
14. Закон України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
15. Збитки, завдані українському бізнесу внаслідок російської агресії, оцінюються в \$13 млрд / Kyiv School of Economics, 2023. URL: <https://damaged.in.ua/damage-assessment>
16. ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 31-32, ст.263)
17. ЗУ «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 3, ст.23)
18. ЗУ Про (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 43, ст.371)
19. ЗУ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби COVID-19
20. Ісаков М. Г. Поняття та ознаки підприємництва як об'єкта державного контролю / М. Г. Ісаков // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 338. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
21. Краснокутська Н. С. Управління потенціалом торговельного підприємства: монографія. Харків: Харк. Держ. Ун-т харчування і торгівлі, 2012. 322 с.

- 22.Краснокутська Н. С., Бубенець І. Г. Підприємницький потенціал у контексті еволюції теорії підприємництва // Бізнес Інформ. – 2014. – №9. – С. 205–209.
- 23.Ляліна Н.С., Матвієнко-Біляєва Г.Л., Панчук А.С. Сучасний бізнес в Україні: проблеми та перспективи розвитку. /Інфраструктура ринку. Вип. 53. 2021.С.43-50
- 24.Мельник Л. М. Теоретико-методологічні засади сталого розвитку машинобудівних підприємств на основі управління бізнес-процесами: дис. ... докт. екон. наук; 08.00.04; Тернопільський національний технічний університет імені І. Пулюя. Тернопіль, 2018. 508 с.
- 25.Офіційний сайт міста Івано-Франківськ - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mvk.if.ua>
- 26.П'ятницька Г. Т., Лукашова Л. В. Концепція фасилітації підприємництва: від еволюції теорії підприємництва до нових принципів. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8138> (дата звернення: 30.11.2023). DOI: [10.32702/2307-2105-2020.8.13](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.8.13)
- 27.Палагута С.С. Взаємодія малого бізнесу з великими підприємствами за допомогою інформаційної структурної схеми їх спільної діяльності / Приазовський економічний вісник. Випуск 4(04) 2017. С. 49-55
- 28.Педченко Н. С. Потенціал розвитку при стратегічному управлінні підприємством: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2012. 365 с
- 29.Податковий Кодекс України № 2755-VI від 2 грудня 2010 р. / Верховна Рада України. – 2010. – с. 628.
- 30.Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату, плану дій щодо підвищення позиції України в рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу» (“Doing Business”) та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України : Розпорядження Кабінету

- міністрів України від 04.12.2019 р. № 1413-р. Урядовий кур'єр. 2020. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1413-2019-%D1%80#Text>.
31. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу»: Постанова Верховної Ради України від 13.04.2016 р. № 1090-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 22. Ст. 454. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1090-19>
32. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 3. Ст. 23 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.
33. Про утворення Ради бізнес-омбудсмена: Постанова Кабінету Міністрів України № 691 від 26.11.2014 р. Офіційний вісник України. 2014. № 98. Ст. 2847. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-%D0%BF#Text>.
34. Самуельсон П. Економіка: Підручник. Львів: Світ, 1993. 496 с.
35. Сей Ж. Б. Трактат о коммерческой экономии / Сост. вступ. И коммент. состав. М. К. Бикина, А. М. Семенова. Москва: Дело, 2000. 232 с.
36. Стрілець В. Ю. Забезпечення розвитку малих підприємств: теорія, методологія, практика: монографія / В. Ю. Стрілець. – Полтава: ПУЕТ, 2019. – 457 с.
37. Стрілець В. Ю. С85 Забезпечення розвитку малих підприємств: теорія, методологія, практика: монографія / В. Ю. Стрілець. – Полтава: ПУЕТ, 2019. – 457 с.
38. Указ № 779 «Про лібералізацію підприємницької діяльності та державну підтримку підприємництва». [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/779/2005#Text>
39. Указ Президента України від 28.04.2007 р. № 363/2007 «Про деякі заходи щодо вдосконалення регулювання підприємницької діяльності»

- [Електронний ресурс]. [Електронний ресурс].
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363/2007#Text>
- 40.Хавунка Т. Українська економіка під час війни. Що далі? [Електронний ресурс]. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685810/>
- 41.Хомко Л. В., Кульгавець Х. Ю. Правове регулювання підприємницької діяльності: нав чальний посібник / Л. В. Хомко, Х. Ю. Кульгавець. – Львів: ЛьВДУВС, 2016. – 424 с
- 42.Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
- 43.ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА: ТРЕНДИ, РИЗИКИ ТА СОЦІАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ
https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
- 44.Юшкевич О. О. Систематизація поглядів до теорії розвитку підприємства як відкритої системи / О. О. Юшкевич // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – 2011. – № 2 (56). – Ч. 2. – С. 179 – 183. 2012. 365 с.
- 45.Smith A. Research on the nature and causes of the wealth of nations
<http://gesd.free.fr/smith76bis.pdf>
- 46.
- 47.Cantillon R. Essai sur la Nature du Commerce en General, edited with an English translation and other material by Henry Higgs, C.B. Reissued for The Royal Economic Society by Frank Cass and Co., LTD. London. 1959. URL: <http://oll.libertyfund.org/titles/cantillon-essai-surla-nature-du-commerce-en-general-7>.
- 48.Laplume A., Yeganegi S. Entrepreneurship Theories, Spring 2019. URL: <https://drive.google.com/file/d/16x0cqBoZO1Ce9WUJ5AFm7iwrk8VEna-u/view>
- 49.The OECD-Eurostat Entrepreneurship Indicators Programme (EIP): background information.

[http://www.oecd.org/std/businessstats/theentrepreneurshipindicatorsprogramm
eeipbackgroundinformation.htm](http://www.oecd.org/std/businessstats/theentrepreneurshipindicatorsprogramm
eeipbackgroundinformation.htm)

50.Щомісячний макроекономічний та монетарний огляд: вересень 2022 року
/ Національний банк України, 2022. URL:

https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MM-2022-09.pdf?v=4

БІБЛІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Тема магістерської роботи «Дослідження стану та перспектив розвитку підприємництва в Івано-Франківській області».

Обсяг пояснювальної записки 100 сторінок.

Перелік графічного матеріалу:

1. Мета і завдання магістерської роботи.
2. Динаміка основних показників функціонування суб'єктів господарювання в Івано-Франківській області
3. Динаміка реєстрації суб'єктів господарювання в Івано-Франківській області у 2022 р.
4. Динаміка кількості діючих підприємств в Івано-Франківській області з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства
5. Структурний розподіл підприємств в загальному обсязі реалізованої продукції в Івано-Франківській області
6. Структура кількості суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2021 р.
7. Структура обсягів реалізованої продукції суб'єктами підприємництва Івано-Франківської області за видами економічної діяльності у 2021 р.
8. Кількісний розподіл прибутків та збитків, які одержали великі, середні та малі підприємства Івано-Франківської області
9. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності за 2022 рік
10. Основні напрями державної підтримки підприємництва

10.01.2024

В.О.Панєвник

ДОДАТОК А

Кількість діючих підприємств за видами економічної діяльності в Івано-Франківській області у 2021 р.

Вид економічної діяльності	Усього, одиниць	У тому числі							
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікро-підприємства	
		одиниць	у % до загальної кількості діючих підприємств відповідного виду діяльності	одиниць	у % до загальної кількості діючих підприємств відповідного виду діяльності	одиниць	у % до загальної кількості діючих підприємств відповідного виду діяльності	одиниць	у % до загальної кількості діючих підприємств відповідного виду діяльності
Усього	7793	11	0,1	337	4,3	7445	95,6	6493	83,3
Сільське, лісове та рибне господарство	781	2	0,2	27	3,5	752	96,3	692	88,6
Промисловість	1415	5	0,4	115	8,1	1295	91,5	1041	73,6
Будівництво	1064	–	–	22	2,1	1042	97,9	906	85,2
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1827	1	0,1	39	2,1	1787	97,8	1607	88
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	333	2	0,6	20	6	311	93,4	248	74,5
Тимчасове розміщення й організація харчування	201	–	–	3	1,5	198	98,5	179	89,1
Інформація та телекомунікації	255	–	–	3	1,2	252	98,8	223	87,5
Фінансова та страхова діяльність	73	–	–	3	4,1	70	95,9	60	82,2
Операції з нерухомим майном	681	1	0,1	2	0,3	678	99,6	643	94,4
Професійна,	454	–	–	3	0,7	451	99,3	419	92,3

наукова та технічна діяльність									
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	309	–	–	9	2,9	300	97,1	241	78
Освіта	47	–	–	1	2,1	46	97,9	39	83
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	227	–	–	86	37,9	141	62,1	86	37,9
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	44	–	–	2	4,5	42	95,5	34	77,3
Надання інших видів послуг	82	–	–	2	2,4	80	97,6	75	91,5

